

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**PRIMERJALNA ANALIZA EVROPSKEGA SOCIALNEGA
MODELA SLOVENIJE IN POLJSKE**

Nika Horvat

Ljubljana, julij 2019

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJALNA ANALIZA EVROPSKEGA SOCIALNEGA MODELA
SLOVENIJE IN POLJSKE**

Kandidatka: Nika Horvat
Vpisna številka: 04043345
Študijski program: Visokošolski strokovni študijski program Uprava prva stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, julij 2019

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Nika Horvat, študentka Visokošolskega strokovnega študijskega programa Uprava prva stopnja, z vpisno številko 04043345, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Primerjalna analiza evropskega socialnega modela Slovenije in Poljske.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobeseidnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Nataša Bele, prof. slov. in univ. dipl. spl. jez.

Ljubljana, 5. 7. 2019

Podpis avtorja/-ice

POVZETEK

V diplomskem delu je predstavljen evropski socialni model Slovenije in Poljske ter primerjava obeh držav glede trga dela, izobraževanja, socialnega varstva, življenjskega standarda, zdravstvenega in davčnega sistema. Evropski socialni model je vprašanje vrednot. Enakost, nediskriminacija, solidarnost, brezplačen ali poceni dostop do izobraževanja in zdravstvenega varstva ter široka paleta drugih javnih storitev so skupne temeljne vrednote ne glede na to, kateri evropski socialni sistem preučujemo. Namen diplomskega dela je čim boljše predstaviti evropski socialni model, njegov razvoj skozi zgodovino, značilnosti modela, socialne podmodele in cilje Evropske unije na socialnem področju v prihodnosti. Glavni namen je s pomočjo literature primerjati socialna modela Slovenije in Poljske. Glavni cilj diplomskega dela je primerjava uporabe socialnega modela držav, izpostaviti skupne značilnosti in razlike ter ugotoviti, ali se obe državi uvrščata v isti podmodel evropskega socialnega modela.

Skozi analizo smo ugotovili, da Slovenija in Poljska spadata v isti socialni podmodel – socialni model centralne/vzhodne Evrope. Slovenija je na večini področij boljše od Poljske, vendar Poljska doživlja zelo hitro gospodarsko rast, saj je imela skozi zadnji dve desetletji najvišjo in stabilno rast v Evropski uniji, medtem ko Slovenija še vedno čuti posledice gospodarske krize. Slovenija na vseh področjih počasi napreduje, vendar ne s tako hitrostjo kot Poljska. In čeprav je Slovenija na večini področij boljše, bo Poljska, kot ena izmed najhitreje rastočih držav, kaj kmalu Slovenijo prehitela na vseh področjih.

Ključne besede: evropski socialni model, socialna država, socialni model Slovenije, socialni model Poljske, življenjski standard, trg dela

ABSTRACT

EUROPEAN SOCIAL MODEL IN SLOVENIA AND COMPARISON WITH POLAND

The thesis presents the European social models of Slovenia and Poland and the comparison of both countries from the point of view of labour market, education, social security, living standards, health care, and tax system. European social model deals with values. Equality, non-discrimination, solidarity, free or cheap access to education and health care and other public services are common basic values in any European social system. The purpose of this thesis is to explain the European social model, its development through history, its characteristics, its social submodels, and the European Union's future goals in the social field. The main objectives are to compare the social models of Slovenia and Poland and the use of social models in both countries, to emphasize the common features and differences, and to establish whether Slovenia and Poland belong to the same European social model.

Through the analysis, we learned that Slovenia and Poland belong to the same social model – Central/Eastern European model. In most areas, Slovenia is doing better than Poland, however Poland is experiencing a very quick economic growth, as, in the last two decades, the country has seen the highest stable growth in the European Union. On the other hand, Slovenia is still suffering from the consequences of the economic crisis. The country is making progress in all fields, however not at the same pace as Poland. And although Slovenia is currently superior to Poland in most areas, Poland, as one of the ascending countries, will soon surpass Slovenia in all fields.

Keywords: European social model, welfare state, Slovenian social model, Polish social model, living standards, labour market

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	III
POVZETEK	V
ABSTRACT	VI
KAZALO	VII
KAZALO PONAŽORITEV	IX
KAZALO TABEL	IX
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	X
1 UVOD	1
2 EVROPSKI SOCIALNI MODEL	3
2.1 ZGODOVINA	3
2.2 ZNAČILNOSTI	4
2.3 EVROPSKI SOCIALNI PODMODELI	5
2.3.1 NORDIJSKI SOCIALNI MODEL	6
2.3.2 ANGLOSAŠKI SOCIALNI MODEL	7
2.3.3 KONTINENTALNI SOCIALNI MODEL	8
2.3.4 MEDITERANSKI SOCIALNI MODEL	9
2.3.5 SOCIALNI MODEL CENTRALNE/VZHODNE EVROPE	10
2.4 CILJI EVROPSKE UNIJE	11
3 EVROPSKI SOCIALNI MODEL SLOVENIJE	13
3.1 TRG DELA	13
3.2 IZOBRAŽEVANJE	15
3.3 SOCIALNO VARSTVO	16
3.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD	19
3.5 ZDRAVSTVENI SISTEM	22
3.6 DAVČNI SISTEM	23
4 EVROPSKI SOCIALNI MODEL POLJSKE	26
4.1 TRG DELA	26
4.2 IZOBRAŽEVANJE	27
4.3 SOCIALNO VARSTVO	29
4.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD	31
4.5 ZDRAVSTVENI SISTEM	32
4.6 DAVČNI SISTEM	33
5 PRIMERJAVA EVROPSKEGA SOCIALNEGA MODELA SLOVENIJE IN POLJSKE	36
5.1 TRG DELA	37
5.2 IZOBRAŽEVANJE	38
5.3 SOCIALNO VARSTVO	39
5.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD	40

5.5	ZDRAVSTVENI SISTEM	41
5.6	DAVČNI SISTEM	42
6	ZAKLJUČEK	43
	LITERATURA IN VIRI	46
	PRILOGE	54

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %	14
Tabela 2: Minimalna mesečna plača v EUR	15
Tabela 3: Prispevne stopnje za posamezni prispevek	18
Tabela 4: BDP na prebivalca po standardu kupne moči	20
Tabela 5: Izdatki za zdravstvo v % BDP v Sloveniji	23
Tabela 6: Lestvica za odmero dohodnine za leto 2018	24
Tabela 7: Lestvica za obdavčitev z upoštevanjem dejanskih dohodkov	25
Tabela 8: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %	27
Tabela 9: Minimalna mesečna plača v EUR	27
Tabela 10: BDP na prebivalca po standardu kupne moči	31
Tabela 11: Izdatki za zdravstvo v % BDP na Poljskem	33
Tabela 12: Stopnja davka glede na letni dohodek na Poljskem	33
Tabela 13: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %	37
Tabela 14: Minimalna mesečna plača v EUR	37
Tabela 15: Izdatki za socialno varstvo v % BDP	39
Tabela 16: BDP na prebivalca po standardu kupne moči	40
Tabela 17: Izdatki za zdravstvo v % BDP v Sloveniji in na Poljskem	42

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

BDP	bruto domači proizvod
DDPO	davek od dohodkov pravnih oseb
DDV	davek na dodano vrednost
ESS	Ekonomsko-socialni svet
ESM	evropski socialni model
EU	Evropska unija
EUR	evro
PLN	poljski zlot
PM	particulate matter
RS	Republika Slovenija
SKM	standard kupne moči
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

1 UVOD

Tema diplomskega dela je evropski socialni model v Sloveniji in primerjava s Poljsko. Z evropskim socialnim modelom Evropska unija poskuša ostati konkurenčna v svetovnem merilu in istočasno zagotavljati državljanom boljši življenjski standard. Evropski socialni model je v prvi vrsti vprašanje vrednot. Enakost, nediskriminacija, solidarnost, brezplačen ali poceni dostop do izobraževanja in zdravstvenega varstva ter široka paleta drugih javnih storitev so skupne temeljne vrednote ne glede na to, kateri evropski socialni sistem preučujemo. Evropska unija se je v zadnjih 60 letih uspešno razvila v področje velike gospodarske blaginje in socialne pravičnosti prav zaradi teh skupnih vrednot. Vse to je razumljeno kot pravica državljanov in kot bistveno za izoblikovanje uspešnega modernega gospodarstva in pravične družbe. Različna področja socialne politike so v Evropski uniji zelo razvita, kar dokazuje, da socialni povezanosti pripisujemo velik pomen. V Evropi obstajajo štiri različni podmodeli, in sicer nordijski, anglosaški, mediteranski in kontinentalni. Nekateri avtorji v zadnjem času priznavajo tudi obstoj nove oblike, in sicer model centralne/vzhodne Evrope, kamor naj bi spadala tudi Slovenija. Podrobneje sem predstavila socialni model uporabnic Slovenije in Poljske, kako ga uporabljata na področju trga dela, izobraževanja, socialnega varstva, življenjskega standarda, zdravstvenega in davčnega sistema ter s tem poskušala ugotoviti, ali državi spadata v isti socialni podmodel.

Namen diplomskega dela je čim boljše predstaviti evropski socialni model, njegov razvoj skozi zgodovino, značilnosti modela, socialne podmodele in cilje Evropske unije na socialnem področju v prihodnosti. Glavni namen je s pomočjo literature primerjati socialna modela Slovenije in Poljske. Glavni cilj diplomskega dela je primerjava uporabe socialnega modela držav, izpostaviti skupne značilnosti in razlike ter ugotoviti, ali se obe državi uvrščata v isti podmodel evropskega socialnega modela.

Ob strani glavnega cilja so bile postavljene štiri hipoteze.

H1: Poljska ima slabši življenjski standard kot Slovenija.

H2: Slovenija nameni več sredstev izobraževanju kot Poljska.

H3: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji je nad evropskim povprečjem.

H4: Slovenija ima več podobnosti s kontinentalnim socialnim modelom kot Poljska.

Postavljene hipoteze bomo s pomočjo analize socialnih modelov Slovenije in Poljske potrdili oziroma ovrgli.

V diplomskem delu so uporabljene naslednje metode raziskovanja:

- opisna metoda – opisovanje posameznih dejstev;
- primerjalna metoda – primerjava podatkov;
- metoda kompilacije – povzemanje spoznanj, stališč, sklepov.

Diplomsko delo je razdeljeno na šest poglavij. Prvo poglavje zajema uvod, v katerem so predstavljeni tema diplomskega dela, namen in cilji, hipoteze ter metode raziskovanja. Drugo poglavje zajema zgodovino, značilnosti, podmodele evropskega socialnega modela in cilje Evropske unije v prihodnosti. V tretjem poglavju je opisan evropski socialni model Slovenije, v katerem so podrobneje opisani trg dela, izobraževanje, socialno varstvo, življenjski standard, zdravstveni in davčni sistem. Prav tako je po istem principu v četrtem poglavju predstavljen evropski socialni model Poljske. V petem poglavju sledi praktični del, v katerem je s primerjalno metodo primerjan evropski socialni model Slovenije in Poljske. Vključuje primerjavo trga dela, izobraževanja, socialnega varstva, življenjskega standarda, zdravstvenega in davčnega sistema. Zadnje, šesto poglavje, zajema zaključek, v katerem so predstavljene glavne ugotovitve diplomskega dela.

2 EVROPSKI SOCIALNI MODEL

Morda presenetljivo, vendar definicija za evropski socialni model ne obstaja. Evropska komisija, ki se pogosto sklicuje na koncept evropskega socialnega modela, ne nudi uradne definicije niti v Komisijskem slovarju¹ (Vaughan-Whitehead, 2015, str. 3). ESM je opisan kot model socialnih vrednot, načel in postopkov, ki bi lahko bil skrčen na tri osnovna in univerzalna načela: prepoznavna socialna pravičnost kot politični cilj, sprejem produktivne vloge socialne politike in njenega prispevka h gospodarski učinkovitosti ter razvoj visoke ravni pogajanj med socialnima partnerjema (Jepsen & Amparo Serrano, 2006, str. 29).

EU temelji na ESM, ki ima v okviru javne politike tri značilnosti (Setnikar Cankar, Klun, Aristovnik, Pevcin & Andoljšek, 2009, str. 210):

- Pokrivanje osnovnega socialnega varstva je intenzivno in skoraj univerzalno.
- Na področju zaposlovanja in kolektivnih pogajanj je prisotna visoka stopnja povezanosti med državo in socialnimi partnerji.
- Večina držav članic EU vzdržuje sistem večje enakosti plač in dohodkovne strukture kot drugje na svetu.

2.1 ZGODOVINA

Po razdejanju, ki ga je za sabo pustila druga svetovna vojna, je bila želja za mir, svobodo in razvoj eden najmočnejših evropskih idealov. Po koncu druge svetovne vojne je na milijone ljudi ostalo brez domov, evropska ekonomija je razpadla, 70 % evropske industrijske infrastrukture je bilo uničene.

Dokument Evropskega sveta, ki je bil sprejet leta 1961 z naslovom Evropska socialna listina, je oblikoval temelje ESM in vzpostavil glavna načela modela kot temelja družbe: zagotovitev zdravstvenega zavarovanja, socialna varnost, varovanje družinskih pravic, izboljševanje delovnih pogojev in pravica do izobraževanja. V letu 1974, ko so se EU pridružile še Irska, Velika Britanija in Danska, in s sprejetjem Socialnega akcijskega programa, so sledila nova načela, in sicer prepoved diskriminacije spolov pri plačah, socialno zavarovanje in zavarovanje za zaposlenost. S podpisom Enotne evropske listine leta 1986 se prvič pojavi pojem socialna kohezija, ki je do neke mere nasprotje individualizma.

Izraz evropski socialni model se je prvič pojavil na začetku 90. let prejšnjega stoletja s sprejetjem Maastrichtske pogodbe. Izraz je bil prvič uporabljen v Zeleni knjigi leta 1993, leto pozneje pa še v Beli knjigi, kjer so bile predstavljene normativne vrednote: osebna svoboda, socialni dialog, enake priložnosti in solidarnost med vsemi ravnmi družbe. Leta

¹ Angleški prevod »Commission's glossary«

2006 je Evropski parlament v poročilu o evropskem socialnem modelu navedel, da je ESM v prvi vrsti vprašanje vrednot; katerikoli ESM pregledujemo, najdemo skupne vrednote enakopravnosti, nediskriminacije in solidarnosti ter prerazporejanje. V poročilu je prav tako navedeno, da države pri izvajanju vrednot modela uporabljajo različne modele in različne metode, a jih vseeno odlikujejo skupne značilnosti. Članice želijo v glavnem najti ravnotežje med gospodarsko rastjo in socialnimi standardi. Po mnenju Evropskega parlamenta so te vrednote v zadnjih 60 letih omogočile Evropski uniji, da uspešno postaja območje večje gospodarske blaginje in socialne pravičnosti.

Najpomembnejše razlike med državami so vidne v sistemu prenosa, davčne koristi, socialnem varstvu in na splošno v razmerju državnega intervencijskega in posameznega zavarovanja v zadevah pokojnin, zdravstva, izobraževanja itd. S študijem podmodelov so vzpostavili nekaj meril in primerjav z različnih pogledov (Chytilova & Mejstrik, 2007, str. 1–8).

2.2 ZNAČILNOSTI

Nizko stopnjo nepismenosti, kakovost javnih služb, dostop do izobraževanja in zdravstva ter izboljšujoče delovne in življenjske pogoje v zadnjih desetletjih lahko pripišemo ESM. Zdravstvena in socialna politika sta zagotovili stabilnost in socialni mir ter prikazali, da sta gospodarski in družbeni razvoj v medsebojni odvisnosti. Pod pritiskom finančne krize so nekatere evropske države spremenile prvine modela; elementi sprememb so bili socialna zaščita, pokojnine, javne službe, delavske pravice, kakovost službe ter delovni pogoji in socialni dialog. ESM je lahko označen z njegovo izčrpno naravo, obsega namreč vsa pomembna socialna območja in krije veliko število ljudi, nekaj, kar je bilo doseženo skozi desetletja. ESM lahko opišemo skozi šest glavnih stebrov (Vaughan-Whitehead, 2015, str. 1–10):

- Okrepljene delavske pravice in izboljšani delovni pogoji (EU je v prejšnjih dveh desetletjih naredila precejšen napredek glede izboljšanja delavske obveščenosti in zakonov o varnosti pri delu; rezultat se je pokazal v bistveno manj nesrečah na delovnem mestu).
- Sistemi univerzalne in trajnostne socialne zaščite (univerzalna socialna zaščita v socialni solidarnosti predstavlja enega od elementov ESM, ki ga je EU želela razširiti tudi med nove članice. Čeprav je Evropska komisija vedno poudarjala, da članice same določijo svojo socialno zaščito in pokojninski sistem v skladu z načelom subsidiarnosti, ima EU v svojih sporazumih veliko število omemb in odločb o socialni zaščiti).
- Vključenost trga dela (vključenost trga dela je prednost EU in je tako dodaten osnovni steber evropske socialne politike. EU je sprejela cilje aktivne politike trga dela za vse države članice. Države članice svobodno določijo politike, s katerimi

bodo cilje dosegle. Evropski svet vsako leto pregleda in analizira rezultate držav članic).

- Močno in dobro delovanje socialnega dialoga (socialni dialog je bil povzdignjen v raznolikih načinih v vseh državah članicah, kot tak predstavlja osrednji element vladanja delavskih vprašanj v EU).
- Javne storitve in storitve splošnega pomena (Lizbonska pogodba, Protokol št. 26 o storitvah splošnega pomena in 36. člen Evropske listine o temeljnih pravicah poudarjajo pomembnost javnih služb v EU – elektrike, plina in drugih javnih služb in prevozov – ki poskrbijo za socialno in ozemeljsko povezanost ter postavijo načela k pristopu EU k tem službam. Prepoznavna je tudi pomembna vloga storitev splošnega pomena v deljenih vrednotah evropskega socialnega modela. Taka temeljna načela in stanja so bila shranjena v narodni zakonodaji, vključno z močno in kakovostno javno službo kot delom evropskih socialnih modelov).
- Socialna vključenost in socialna kohezija (po načelu solidarnosti je eden od ciljev evropskih ustanov in držav članic EU, da iz evropske konstrukcije ne izpustijo ranljivih skupin. To nakaže pomembno socialno zaščito in programe socialne vključitve za ranljive skupine; strategija, ki je leta 2002 popeljala prevzem usklajene politike med državami članicami, da se skupaj borijo proti socialni izključenosti s pristopom, ki je bil razširjen v vse države, ki so se nedavno pridružile EU).

Da se cilji ESM dosežejo, se mora politika tržnega gospodarstva osredotočiti na več različnih ciljev, še posebej na čim višjo stopnjo zaposlenosti, saj ta predstavlja finančno podlago socialne države. Visoka stopnja zaposlenosti se najbolje doseže ter vzdržuje pri visoki in stabilni gospodarski rasti (Schulmeister, 2006, str. 34). Velika Britanija, Švedska in Nemčija so države ESM, ki uspešno združujejo gospodarsko zmogljivost s socialno pravičnostjo (Jepsen & Amparo Serrano, 2006, str. 25).

2.3 EVROPSKI SOCIALNI PODMODELI

Evropski socialni modeli so si med seboj različni, z različnimi značilnostmi ter različnimi izvedbami glede učinkovitosti in pravičnosti. Primerjalna analiza modelov je lahko povzeta na podlagi dveh meril: učinkovitosti in pravičnosti. Model bo učinkovit, če nudi zadostno spodbudo za delo, posledično bo zaposlitvena stopnja narasla in ohranjala nizko stopnjo revščine (Sapir, 2005, str. 1–8).

Razlike socialnih modelov med državami so precejšnje. Razlogi za to so lahko v zgodovini, politiki in kulturi znotraj vsake države. ESM delimo na pet različnih (pod)modelov:

- Nordijski socialni model;
- Anglosaški socialni model;
- Kontinentalni socialni model;

- Mediteranski socialni model;
- Socialni model centralne/vzhodne Evrope.

Neglede na različne podmodele, so vsi modeli zasnovani, da ljudem nudijo pomoč v primeru brezposelnosti, starševske odgovornosti, zdravstva, stanovanjske pomoči in socialne izključenosti. Države so same odgovorne za organiziranje in financiranje sistema socialne zaščite (EASPD, 2018).

2.3.1 Nordijski socialni model

Nordijski socialni model obsega severne evropske države: Norveško, Švedsko, Finsko, Dansko in Nizozemsko. Države ne nudijo natanko enakih načinov socialnega varstva, vendar so si še vedno dovolj podobne, da lahko predstavljajo nordijski podmodel (Norden, 2013). Enakopravnost je osnovno načelo nordijskega podmodela, saj so socialni izdatki enakopravno porazdeljeni na državljane (Popova & Kozhevnikova, 2013, str. 566). Podmodel je znan po univerzalnem vidiku socialne oskrbe, ki temelji na načelih enakopravnosti (enakopraven dostop do socialnih in zdravstvenih storitev, izobraževanja in kulture), solidarnosti (poudarek na upoštevanju tistih, ki imajo manj možnosti pri uveljavljanju svojih pravic) in varnosti vsakega, vključno s socialno izključenimi ter ranljivimi skupinami (Norden, 2013).

Zdravstveni sistem je v nordijskih državah precej podoben. Zdravstvo je skoraj popolnoma javno, financirano z javnofinančnimi prihodki. Skoraj vse bolnišnice so javne in upravljane s strani države. Sektor osnovnega zdravstva je precej pomemben; ljudje morajo najprej k splošnemu zdravniku, preden lahko obiščejo specialista. Vsi državljani skandinavskih držav pričakujejo izvrstne zdravstvene storitve za vse, kajti enakopravnost in solidarnost sta osnovni ideologiji nordijskega socialnega modela.

Države, ki spadajo v nordijski socialni model, podpirajo prosto trgovino², stabilizirano gospodarstvo in univerzalno socialno varstvo, ki spodbuja posamezno samostojnost, socialno mobilnost in človeške pravice. Nordijske države imajo najvišje ocenjen življenjski standard, socialo in enakopravnost. Državam v nordijskem socialnem modelu uspeva vzdrževati pravičnost in enakopravnost sočasno z dobrim gospodarstvom, poleg tega pa dokazujejo, da denar in pravičnost lahko sobstajata (EASPD, 2018). Nordijski socialni model je označen z visoko stopnjo prerazporeditve, s spodbujanjem socialne vključitve, univerzalne socialne pomoči ter sodelovanjem med socialnima partnerjema in vlado. Države, ki so vključene v nordijski socialni model, so odpravile gospodarske in socialne kompromise ter tako postale gospodarsko in družbeno zmogljivejše. Kompromisi, ki so jih odpravili, so kompromis med visokimi stroški dela in stopnjo zaposlenosti, kompromis med

² Angleški prevod »free trade«

velikimi ugodnostmi za brezposelnost, pokojninami in stopnjo udeležbe na trgu dela ter kompromis med makroekonomsko učinkovitostjo in visoko neenakostjo dohodkov (Socol, Marinas & Socol, 2010, str. 45).

Prednosti (EASPD, 2018 & McWhinney, 2018):

- Poznan kot najboljši podmodel evropskega socialnega modela;
- Najvišji življenjski standard, socialno varstvo in enakopravnost;
- Skupni politični cilj pri spodbujanju socialne povezanosti;
- Odlične zdravstvene storitve za vse, s poudarkom na enakopravnosti in solidarnosti;
- Varnost za vsakega, vključno s socialno izključenimi in ranljivimi skupinami.

Slabosti:

- Model je težko uresničiti v manj bogatih državah;
- Problem starajoče populacije;
- Dohodkovna neenakost in velike razlike v kakovosti življenja med bogatimi in revnimi;
- Nasprotniki nordijskega socialnega modela kritizirajo visoke davke, visoko stopnjo vladnega poseganja in razmeroma nizek BDP, ki omejujejo gospodarsko rast.

2.3.2 Anglosaški socialni model

V anglosaškem podmodelu predstavljajo davki pomemben vir, vendar je sistem skromno zasnovan, z majhnim obsegom prispevkov in skromnim obsegom pravic (Setnikar Cankar, Klun, Aristovnik, Pevcin & Andoljšek, 2009, str. 212). Anglosaški socialni model vključuje Veliko Britanijo in Irsko. Večji delež sredstev je uporabljen za delovno aktivno populacijo in manjši delež za ljudi, ki so upokojeni. Prejšnja zaposlitev državljanom zagotovi dostop do transferjev, kar pomeni, da ljudje, ki so bili brezposelni, nimajo pravice do le-teh. To pa predstavlja težavo, saj državljani, ki so ostali doma, da na primer skrbijo za invalidnega sorodnika, v prihodnosti nimajo pravice do socialnih transferjev. V državah, ki so del anglosaškega socialnega modela, je raven zaposlitve nad evropskim povprečjem, z ekonomskega vidika je socialni sistem obstojen. Za model so značilni slabi sindikati in visoka zaposljivost z nizko plačo (Casalegno, 2006).

Zdravstveni sistem anglosaškega socialnega modela je v večini financiran iz javnofinančnih prihodkov³. Narodna zdravstvena služba v Veliki Britaniji postaja eden izmed največjih javno financiranih zdravstvenih sistemov na svetu in je ocenjena kot eden izmed najučinkovitejših, egalitarnih in obširnih zdravstvenih sistemov (EASPD, 2018). Anglosaški socialni model predstavlja liberalni pristop socialnega sistema, z omejeno socialno pomočjo in s spodbujanjem zasebnih zavarovanj tveganj posameznikov, kjer je socialna odgovornost

³ Angleški prevod »general taxation«

prenešana z države na posameznika. Trg dela ni urejen, dolžnost, da se zaposli, je na posamezniku. V nasprotju z Veliko Britanijo je posredovanje države na Irskem višje. Nadomestilo za brezposelnost je precej nizko, nizki stroški dela pa so povzročili, da imata državi nizke obdavčitve. V državah anglosaškega socialnega modela je stopnja zaposlenosti podobna državam nordijskega socialnega podmodela, dolgotrajna brezposelnost pa je med najnižjimi v Evropski uniji (Socol, Marinas & Socol, 2010, str. 44–45).

Prednosti (EASPD, 2018):

- Priljubljen in univerzalen;
- Malo socialnih neskladnosti;
- Visoka stopnja zaposlitve;
- Vmesni davki;
- Postavlja generalne standarde nege;
- Manj dovzeten za pritiske na trgu dela;
- Brezplačne zdravstvene storitve;
- Učinkovite javne službe;
- Jasne vladne smernice pri izvajanju zdravstvenega varstva in socialne varnosti;
- Socialni in zdravstveni sistem sta integrirana;
- Razmeroma stroškovno učinkovit za vzdrževanje.

Slabosti:

- Večina sredstev je namenjena delavsko aktivni populaciji, veliko manj sredstev pa je namenjenih starejši populaciji, kar postavi upokojene ljudi pred revščino;
- Zdravstvenemu in socialnemu sistemu primanjkuje sredstev, čakalne vrste so dolge;
- Potrebno več neinvazivnega zdravstvenega varstva znotraj skupnosti.

2.3.3 Kontinentalni socialni model

Kontinentalni socialni model vključuje Avstrijo, Francijo, Nemčijo, Belgijo in Luksemburg. Model je mešanica nordijskega in anglosaškega modela. Ljudje, ki so bili vključeni v trg dela in s tem v sistem zavarovanja, so prejemniki transferjev, ki zagotavljajo nadomestila v primeru brezposelnosti, starosti in bolezni (EASPD, 2018). Za model je značilen sorazmerno skromen obseg državnega intervencionizma in velik obseg pravic sistema socialne varnosti. Osnovne socialne pravice so pogojene s plačevanjem prispevkov, saj se sistem pretežno financira s prispevki delodajalcev in delojemalcev. Njegova značilnost je tudi ta, da pri zagotavljanju javnih storitev sodelujejo nevladne institucije in da je zaposlenost žensk nižja (Setnikar Cankar, Klun, Aristovnik, Pevcin & Andoljšek, 2009, str. 211). Pomembna so načela varnosti, model je prepoznaven po številnih zakonih o zaščiti zaposlenih in pomembni količini predpisov v industriji. Trg dela je tog in se počasno odziva na globalizacijo. Države s kontinentalnim modelom nudijo brezposelnim visoko denarno pomoč. Zanje je značilno, da

so socialno zelo dobro financirane, kar omogoča zmanjšanje revščine, kakovosten zdravstveni sistem in dobre invalidske pokojnine. Zdravstveni sistem je v državah kontinentalnega modela financiran iz javnega ali zasebnega obveznega zavarovanja. Včasih je zdravstvo delno financirano iz javnofinančnih prihodkov (EASPD, 2018). Znotraj tega modela je zaposlitev izhodišče socialnih transferjev zaposlovanja. Plačane dajatve so nižje kot v nordijskem modelu, vendar so odvisne od ravni predhodno pridobljenega dohodka. Trg dela je v kontinentalnem socialnem modelu urejen, vendar brez spodbude prilagodljivosti delavcev. Gospodarska sposobnost sistema, da izloči kompromise, ki so omenjeni v nordijskem socialnem modelu, je precej majhna. Obdavčenje se je povišalo, kar je povzročilo nižjo možnost ustvarjanja novih delovnih mest v zasebnem, predvsem storitvenem sektorju. Ugodnosti, ki jih prejemajo brezposelni in upokojenci, vplivajo na zmanjšanje motivacije brezposelnih pri iskanju novega delovnega mesta in pri širšem sodelovanju na trgu dela. Za države v tem podmodelu je zaradi sklicevanja na kompromis med makroekonomsko učinkovitostjo in visoko neenakostjo dohodkov značilna dohodkovna neenakost v primerjavi z anglosaškim in nordijskim podmodelom. Vendar ta ni posledica povečanja zaposlenosti in produktivnosti, ampak povečanja izdatkov za socialno zaščito (Socol, Marinas & Socol, 2010, str. 45–46).

Prednosti (EASPD, 2018):

- Dobro financirane socialne države omogočajo zmanjševanje revščine, kvaliteten zdravstveni sistem in invalidske pokojnine;
- Visoka raven javne podpore;
- Vmesna davčna obremenitev;
- Transferji se okrepijo z dvigom v prispevkih;
- Prejemnikom socialne podpore omogoča ohraniti njihovo raven dohodka;
- Sistem zajema zasebne storitve brez racionalizacije (npr. zasebno zdravstvo).

Slabosti:

- Ljudje v nestabilnih položajih in tisti s službo s krajšim delovnim časom so velikokrat prikrajšani;
- Pogosto nudi malo transferjev tistim zunaj zavarovalnega modela;
- Vzdržuje in okrepi socialne neskladnosti;
- Nižja zaposlenost med ženskami;
- Tog trg dela in počasen odziv na globalizacijo.

2.3.4 Mediteranski socialni model

Mediteranski socialni model vključuje Italijo, Španijo, Grčijo in Portugalsko. V mediteranskem modelu v veliko primerih za socialno pomoč poskrbi družina. Ima veliko podobnosti s kontinentalnim modelom, vendar trg dela ni tako fleksibilen. Model ni preveč

učinkovit pri manjšanju revščine. Socialna pomoč je v večini usmerjena v visoke pokojnine in predčasne upokojitve, ki pomagajo k boljšim delovnim pogojem. Kot posledica pa je raven socialne pomoči veliko nižja kot v ostalih državah. Države, ki spadajo v mediteranski socialni model, imajo razčlenjen status in pravice, zato je dostop do socialnih oskrb pogojen. Sindikati v teh državah imajo veliko članov, kar bi lahko pojasnilo nižje dohodkovne porazdelitve. Glede nege starostnikov mediteranske države ponujajo manj možnosti pri pridobitvi formalne nege, zato je največ starostnikov, ki potrebujejo pomoč, preskrbljenih s strani družine, prijateljev, prostovoljcev oziroma skrbnikov, ki jih zaposli starostnik. Tradicionalno je, da v gospodinjstvu živi več generacij, kjer za starejšega skrbi družina. Posledično so starejši ljudje v družbi zelo spoštovani ter imajo močne stike z družino in prijatelji (EASPD, 2018). Trg dela je razdrobljen, pogajanja o plačah pa so centralizirana. Države v tem podmodelu imajo precej nizke socialne stroške in nizke ugodnosti za brezposelne. Delovna sila je manj fleksibilna kot v državah kontinentalnega podmodela, dolgotrajna stopnja brezposelnosti je, še posebej med mladimi, povečana. Neenakosti med dohodki so v tem podmodelu med najvišjimi v Evropski uniji (Socol, Marinas & Socol, 2010, str. 46).

Prednosti (EASPD, 2018):

- Visoke pokojnine in izbira predčasne upokojitve;
- Dejavne medčloveške in medgeneracijske komunikacije in podpore, večinoma po zaslugi družinskih članov;
- Koristi za upokojence pri javnih storitvah;
- Javni zdravstveni sistem.

Slabosti:

- Visoka odvisnost za podporo s strani družine;
- Nezadostno kritje služb na podeželskih območjih in v manjših mestih;
- Visoka odvisnost na političnih prioritetah in delovanju vlade;
- Pomanjkljive storitve na lokalni ravni;
- Neučinkovit model pri manjšanju revščine.

2.3.5 Socialni model centralne/vzhodne Evrope

Socialni model centralne/vzhodne Evrope vključuje Češko, Slovaško, Madžarsko, Poljsko, Slovenijo, Bolgarijo, Romunijo, Latvijo, Litvo in Estonijo. Zdravstveni sistem vzhodnoevropskih držav sestavljajo prispevki in zaposlitveni socialni zavarovalni sistem. Delodajalci krijejo zaposleno osebo in njene družinske člane. Ostro nasprotje je pri pokojninskih sistemih med Madžarsko in Poljsko na eni strani ter Češko in Slovenijo na drugi strani. Za Latvijo, Litvo, Estonijo, Bolgarijo, Romunijo in Slovaško so značilni nizka stopnja zaposlenosti, visok nivo revščine, glavni vir financiranja je država, nizki odhodki za socialno

podporo, družinska oziroma samopodpora in prerazporejanje davkov. Za Slovenijo, Češko, Poljsko in Madžarsko so značilni višja stopnja zaposlenosti in nižja stopnja revščine, visoki odhodki za socialno podporo, prav tako pri teh državah glavni vir financiranja predstavlja država (EASPD, 2016). Madžarska in Slovenija sta se odločili za povečanje izdatkov za socialno zaščito, medtem ko so na primer Baltske države temeljile na ohranjanju nižjih izdatkov in spodbujale proces za obnovo škrbin v razvoju s spodbujanjem obdavčitev. Podobno prakso imajo v anglosaškem podmodelu. Splošna analiza podmodela predlaga obstoj urejenega trga dela, a s še vedno manj razvitim socialnim dialogom in z nizko stopnjo socialne varnosti (Socol, Marinas & Socol, 2010, str. 46–47).

Prednosti (EASPD, 2018):

- Poudarek na prerazporeditvi davkov za preprečitev revščine;
- Razvita nediskriminacijska zakonodaja, strategija in načrti za podporo starejših in invalidov;
- Visoka podpora s strani družine.

Slabosti:

- Nizke pokojnine;
- Nizki državni proračuni;
- Visoko tveganje revščine med starostniki;
- Pomanjkanje osnovnih potreb;
- Slabi stanovanjski in življenjski pogoji, zlasti pri starostnikih;

2.4 CILJI EVROPSKE UNIJE

Oblikovanje skupnega trga je najpomembnejši cilj EU. Vendar Ustava EU vsebuje tudi druge cilje, kot so mir, vrednote in blaginja državljanov, območje varnosti, svobode in pravice brez notranjih meja, razvoj na podlagi uravnotežene gospodarske rasti in stabilnosti cen, konkurenčno tržno gospodarstvo, ki omogoča polno zaposlenost ter družbeni napredek in varstvo okolja, boj proti socialni izključenosti in diskriminaciji, znanstveni in tehnološki napredek, spoštovanje kulturne in jezikovne različnosti, večja ekonomska, socialna in teritorialna kohezija, solidarnost med državami članicami ter uvedba ekonomske in monetarne unije z valuto evro. Ti cilji so temelji EU in so zapisani v Lizbonski pogodbi in v Listini Evropske unije o temeljnih pravicah. Ko je leta 2008 začela nastajati gospodarska kriza, je v prvih dveh letih krize zaposlitev izgubilo več milijonov ljudi. EU je želela, da Evropa iz gospodarske in finančne krize izide močnejša. Strategija, ki predstavlja vrnitev na pravo pot in vztrajanje na njej, je strategija Evropa 2020. Strategija poudarja pomen trajnostne in vključujoče gospodarske rasti kot načina za odpravo strukturnih pomanjkljivosti evropskega gospodarstva, za podporo trajnostnemu socialno-tržnemu gospodarstvu ter izboljšanje njegove konkurenčnosti in produktivnosti (Evropska komisija, 2010).

Evropa 2020 je ambiciozna strategija s cilji, s krovno strategijo za rast in delovna mesta, ki jo je marca 2010 sprejela Evropska komisija. Države članice naj bi popeljala iz gospodarske krize, zagotovila makroekonomsko stabilnost in izvedla daljnosežne strukturne reforme. Bistveni del Evrope 2020 je uvedba strukturnih reform za srednje in dolgoročno obdobje, z osredotočenjem na spodbujanje vzdržnosti javnih financ ter izboljšanje potenciala rasti do leta 2020. Pametna rast, trajnostna rast in vključujoča rast so trije prednostni vidiki rasti za Evropo. Evropski svet je potrdil sedem vodilnih pobud, s katerimi se določijo cilji in evropska raven delovanja ter dolžnost držav članic. Vodilne pobude so inovativna Evropa, mladi v gibanju, digitalno poslovanje, učinkovita raba virov, nova industrijska politika, novo znanje za nova delovna mesta in evropski boj proti revščini (Ministrstvo za finance, 2018). Za razvoj Evropske unije do leta 2020 ima strategija Evropa 2020 pet krovnih ciljev. Na področju zaposlovanja je cilj 75-odstotna zaposlenost aktivnega prebivalstva v starosti od 20 do 64 let. Glede raziskav in razvoja je cilj 3 % BDP Evropske unije za naložbe v raziskave in razvoj. Na področju podnebnih sprememb in energije so cilji naslednji: emisije toplogrednih plinov za 20 % nižje od ravni leta 1990, 20 % energije iz obnovljivih virov in 20-odstotno povečanje učinkovitosti rabe energije. Pri izobraževanju sta cilja najmanj 40 % oseb v starosti od 30 do 34 let z visokošolsko izobrazbo in stopnja zgodnjega opuščanja šolanja pod 10 %. Na področju revščine in socialne izključenosti je glavni cilj zmanjšati število ljudi, ki sta jih prizadela ali jih ogrožata revščina in socialna izključenost, za najmanj 20 milijonov. Cilji Evrope 2020 so preoblikovani v nacionalne cilje, ki državam EU pomagajo oceniti napredek pri doseganju posameznih ciljev. Na najpomembnejših področjih pričakujejo dosežke EU do leta 2020, bremen se ne deli, ampak je uresničevanje ciljev skupno za vse države EU s kombinacijo nacionalnih in evropskih ukrepov. Za cilje je značilno predvsem to, da so med seboj povezani in se dopolnjujejo: na primer boljša izobrazba pomeni izboljšanje zaposljivosti, kar zmanjšuje revščino; raziskave in razvoj ter inovacije skupaj z učinkovitejšo rabo energije pomenijo boljšo konkurenčnost in nova delovna mesta; del boja proti podnebnim spremembam so naložbe v čistejšo tehnologije, kar pa ustvarja nova podjetja in delovna mesta (Evropska komisija, 2018).

3 EVROPSKI SOCIALNI MODEL SLOVENIJE

2. člen Ustave Republike Slovenije⁴ določa, da je Slovenija pravna in socialna država. Socialna država se uresničuje predvsem na temelju človekovih pravic, ki imajo socialno naravo in so določene v Ustavi, in na temelju pravil za urejanje socialnih razmerij. Pojem socialna država se uporablja za državo, ki z zakonodajo skrbi in je odgovorna za zadovoljevanje socialnih potreb in socialnih interesov prebivalstva. Načini uresničevanja socialne države so določeni v zakonih. Na temelju zakonske ureditve in drugih predpisov se uresničuje ustavne pravice na področju zaposlitve in dela, socialne varnosti, zdravstvenega varstva, izobraževanja ter drugih področjih, ki prispevajo k osebnemu razvoju in blaginji prebivalstva. Glavni cilji socialne politike so ustvarjanje znosnih življenjskih razmer, zdravje posameznikov in prebivalstva, možnost za osebni in poklicni razvoj, polna zaposlenost ter odpravljanje socialne izključenosti in socialne napetosti (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 28–30).

Slovenija spada v socialni model centralne/vzhodne Evrope. Za ta podmodel so značilne nizke pokojnine, visoko tveganje revščine med starostniki, visoki odhodki za socialno podporo in da je država glavni vir financiranja. Za model je značilno tudi to, da delodajalec krije prispevke za zaposleno osebo in njene družinske člane (EASPD, 2018).

V Sloveniji vprašanja in ukrepe, povezane z ekonomsko in socialno politiko, in druga vprašanja, ki se nanašajo na posebna področja dogovarjanja partnerjev, obravnava Ekonomsko-socialni svet. ESS je tristranski organ socialnih partnerjev in Vlade Republike Slovenije, ki spremlja stanje na ekonomskem in socialnem področju, ga obravnava ter oblikuje stališča in predloge v zvezi s temi področji in področji, ki imajo širok pomen za vse tri partnerje. Tristranska sestava ESS kaže enakopravno zastopanost treh partnerjev – predstavnikov delojemalcev, delodajalcev in vlade. ESS deluje predvsem na področjih socialnega sporazuma, problematike zaposlovanja in delovnih razmerij, sistema kolektivnega dogovarjanja, cen in davkov, ekonomskega sistema in ekonomske politike, pravne varnosti, sodelovanja z Mednarodno organizacijo dela in Svetom Evrope ter sorodnimi institucijami v EU in državah članicah EU, soupravljanja delavcev ter na področju sindikalnih pravic in svoboščin (RS ESS, 2018).

3.1 TRG DELA

V Sloveniji delimo prebivalstvo na aktivno in neaktivno prebivalstvo. Neaktivno prebivalstvo sestavljajo osebe stare 15 let in več, ki niso razvrščene med delovno aktivno prebivalstvo ali brezposelne osebe. Aktivno prebivalstvo predstavljajo delovno aktivni

⁴ Ustava Republike Slovenije (URS, Uradni list RS, št. 33/91-I, 66/00, 24/03, 69/04)

prebivalci in brezposelne osebe skupaj. Med delovno aktivne prebivalce štejemo osebe, ki izvajajo kakršno koli delo za plačilo, dobiček ali za družinsko blaginjo; med brezposelne osebe štejemo osebe, ki niso zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo, vendar aktivno iščejo delo in so ga takoj pripravljene sprejeti (Čuk, 2017). Po podatkih SURS-a je bilo leta 2016 v Sloveniji 995.000 aktivnega prebivalstva. Za brezposelne osebe skrbi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki jim omogoča lažje iskanje po prostih delovnih mestih, ponuja jim karierna središča po Sloveniji, e-svetovanje in pomaga pri pripravi zaposlitvenih načrtov. Delavci, ki so že bili zaposleni, uveljavljajo denarne pravice, iskalci prve zaposlitve pa uveljavljajo zdravstveno zavarovanje (SURS, 2017). ZRSZ skrbi za aktivno politiko zaposlovanja, z ukrepi na trgu dela, ki so namenjeni povečanju stopnje zaposlenosti in zmanjševanju stopnje brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela in povečanju konkurenčnosti in prožnosti delodajalcev (ZRSZ, 2017).

V tabeli 1 so podatki o stopnji zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v % v Sloveniji ter podatki o evropskem povprečju. Med leti 2008 in 2010 je imela Slovenija višjo stopnjo, kot je bilo evropsko povprečje, med leti 2011 in 2016 pa nižjo. Leta 2017 je bila stopnja zaposlenosti zopet višja, kot je evropsko povprečje. Med vsem aktivnim prebivalstvom je bilo leta 2017 zaposlenih 69,7 % žensk in 76,9 % moških.

Tabela 1: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU-28	70,3	69,0	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	70,1	71,1	72,2
Slovenija	73,0	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2	67,7	69,1	70,1	73,4

Vir: Eurostat (2018a)

Stopnja brezposelnosti je po letu 2008 strmo naraščala in najvišjo raven dosegla leta 2013, ko je dosegla stopnjo 10,1 %. Po letu 2013 je stopnja brezposelnosti začela padati. Stopnja se je evropskemu povprečju najbolj približala leta 2015, ko je bila razlika samo 0,4 %, vendar Slovenija v zadnjih 10 letih ni nikoli preseгла stopnje brezposelnosti evropskega povprečja (Eurostat, 2018b).

Minimalna plača od 1. januarja 2018 znaša 842,79 EUR. Zakon o minimalni plači⁵ določa pravico do minimalne plače, njeno višino v bruto znesku ter način njenega določanja in objave za delo s polnim delovnim časom. Iz osnovne zakonske dikcije izhaja, da v minimalno plačo spadajo osnovna plača delavca, del plače za delovno uspešnost z dodatki, ki delavcu pripadajo, razen dodatka za delo preko polnega delovnega časa. Zakon o dopolnitvi Zakona o minimalni plači⁶ je izvzel še tri dodatke za delo v posebnih pogojih dela, ki izhajajo iz razporeditve delovnega časa, in sicer dodatek za nočno delo, dodatek za delo v nedeljo ter

⁵ Zakon o minimalni plači, Uradni list RS, št. 13/10 in 92/2015

⁶ Zakon o dopolnitvi Zakona o minimalni plači, Uradni list RS, št. 92/2015

dodatek za delo na praznike in dela proste dneve po zakonu. Poleg tega v minimalno plačo ni možno všteti povračila stroškov, ki jih je delodajalec dolžan izplačati delavcu, kot tudi ne drugih prejemkov iz delovnega razmerja (regres za letni dopust, jubilejne nagrade, odpravnine). Minimalna plača se enkrat letno uskladi z rastjo cen življenjskih potrebščin. Kazalniki za določanje zneska minimalne plače pa so rast cen življenjskih potrebščin, gibanje plač, gospodarske razmere oziroma gospodarska rast in gibanje zaposlenosti (MDDSZ, 2018a).

V tabeli 2 so podatki o minimalni mesečni plači v EUR med leti 2009 in 2017. Minimalna plača se je v osmih letih dvignila za 207,53 EUR, kar znaša 34,7 %. Največ se je plača zvišala med leti 2009 in 2010, in sicer za 136,72 EUR, najmanj pa med leti 2015 in 2016, ko se minimalna mesečna plača ni spremenila.

Tabela 2: Minimalna mesečna plača v EUR

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	597,43	734,15	748,10	763,06	783,66	789,15	790,73	790,73	804,96

Vir: MDDSZ (2018a)

3.2 IZOBRAŽEVANJE

Šolski sistem v Sloveniji je razdeljen na tri stopnje izobraževanja: primarno, sekundarno in terciarno. V primarno izobraževanje spadajo predšolska vzgoja, osnovnošolsko izobraževanje in osnovno glasbeno izobraževanje. Ko otrok dopolni 11 mesecev, ga lahko starši vpišejo v predšolsko vzgojo, v katero je vključen do vstopa v šolo. Vključitev v predšolsko vzgojo je priporočljiva, ni pa obvezna. Glavne naloge vrtcev so: izboljšanje kakovosti življenja otrok in družin, izboljšanje celostnega otroškega razvoja in pomoč staršem pri celoviti oskrbi (MIZS, 2018a). Po podatkih SURS-a je bilo v šolskem letu 2016/2017 78,7 % otrok od vseh otrok starih od 1 do 5 let vključenih v vrtec (SURS, 2018a).

V primarno izobraževanje spada tudi osnovnošolsko izobraževanje. Po 57. členu Ustave Republike Slovenije je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in se financira iz javnih sredstev. Otroci vstopajo v osnovno šolo s šestim letom starosti in zaključijo osnovnošolsko izobraževanje po končanem 9. razredu. Ko otrok vstopi v 1. razred osnovne šole, pridobi status učenca (MIZS, 2018b). V šolskem letu 2016/2017 je bilo v osnovnošolsko izobraževanje vpisanih 176.898 učencev na 820 osnovnih šolah (SURS, 2017).

Srednješolsko izobraževanje v RS je sekundarno izobraževanje in se deli na nižje in srednje poklicno izobraževanje, srednje strokovno in tehniško izobraževanje ter srednje splošno izobraževanje. Srednje šole, ki so tehniške, strokovne oziroma poklicne, pripravljajo dijake za delo, gimnazije pa za nadaljnji študij (Černoša, 2012, str. 13). Po uspešno končanem 4. letniku gimnazije dijaki opravljajo državni izpit imenovan splošna matura, kjer dokazujejo

doseganje standardov znanj. Z uspešno opravljeno maturo dijak pridobi srednjo izobrazbo. Splošna matura se opravlja iz petih predmetov; trije predmeti so skupnega dela, dva predmeta pa izbirnega dela (Državni izpitni center, 2018a). Kandidat, ki je uspešno končal 4. letnik izobraževalnega programa srednjega strokovnega izobraževanja, uspešno končal 2. letnik izobraževalnega programa poklicno-tehničnega izobraževanja ali pa je zaključil 4. letnik gimnazije in opravil poklicni tečaj, lahko opravlja poklicno maturo. Ob uspešno opravljeni poklicni maturi kandidat pridobi srednjo strokovno izobrazbo (Državni izpitni center, 2018b). V šolskem letu 2016/2017 je bilo na srednjo šolo vpisanih 74.021 dijakov, to znaša 91,4 % mladih med 15. in 18. letom, kar je nad evropskim povprečjem, ki je leta 2012 znašalo 80,5 %.

Terciarno izobraževanje v Sloveniji zajema višje strokovno izobraževanje in visokošolsko izobraževanje, ki sta med seboj povezana. Višješolsko izobraževanje, ki ga ureja Zakon o višjem strokovnem izobraževanju, izvajajo javne in zasebne višje strokovne šole. Na razvoj višjega strokovnega izobraževanja v Sloveniji najbolj vplivata bolonjski proces (od 1999) in Kopenhavenska deklaracija (2002). Visokošolsko izobraževanje ureja Zakon o visokem šolstvu. Študij poteka na fakultetah, umetniških akademijah in visokih strokovnih šolah in je organiziran na javnih in zasebnih univerzah ter drugih visokošolskih zavodih. Znanstveno razvojno raziskovanje in izobraževanje so glavne naloge visokošolskih zavodov, te pa so določene z zakonom. Študijski program se deli na tri stopnje; programi prve stopnje so univerzitetni in visokošolski strokovni, študijski programi druge stopnje so magistrski programi, na tretji stopnji so doktorski študijski programi. Učni jezik je na visokošolskih zavodih slovenski, pod pogoji določenimi z zakonom in statutom pa lahko zavod izvaja študijske programe ali njihove dele tudi v tujem jeziku (European Commission, 2018a). Po podatkih SURS-a je 47,7 % mladih v starosti 19–24 let vključenih v višješolsko in visokošolsko izobraževanje (SURS, 2018a).

Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP med leti 2008 in 2016 se giblje med 5,57 % in 4,80 % BDP-ja, s skupnim povprečjem 5,32 %. Največ odstotkov javnih izdatkov je bilo vsako leto namenjenih osnovnošolskemu izobraževanju, kar predstavlja skoraj polovico izdatkov (SURS, 2018b).

3.3 SOCIALNO VARSTVO

V 2. členu Ustave Republike Slovenije je določeno, da je Slovenija pravna in socialna država. Usklajen gospodarski in socialni razvoj je glavni pogoj za delovanje Slovenije kot socialne države. Socialno politiko v ožjem smislu opredeljujejo ukrepi za zagotavljanje socialne varnosti. Socialna varnost je širše zasnovan model državnih ukrepov za zagotovitev socialne varnosti, ki vključuje: zdravstvene, delovnopravne, stanovanjske, izobraževalne vidike in je nadrejen pojem socialnemu varstvu, ki s storitvami in denarnimi dajatvami pomaga skupinam in posameznikom, ki nimajo zadostnih sredstev za preživetje. V RS je sprejeta

definicija socialne varnosti kot pravica posameznika, da je zavarovan v primeru bolezni, nezaposlenosti, starosti, poškodbe pri delu, invalidnosti, materinstva, preživljanja otrok ter dajatve družinskim članom po smrti osebe, ki preživlja družino, in pravice, ki so v Sloveniji urejene z Zakonom o socialnem varstvu. Po določbah Ustave Republike Slovenije je država dolžna urediti obvezno zdravstveno zavarovanje, prav tako pa tudi pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje, hkrati pa je dolžna varovati družino, očetovstvo, materinstvo, otroke in mladino (Štiglic, 2018).

Ministrstvo skrbi, da so socialnovarstvene storitve dostopne posamezniku, družini in skupini prebivalstva, ko pride do osebnih stisk, pri nujenju oskrbe, varstva, vzgoje in usposabljanja. Zakon o socialnem varstvu določa, da posameznik, ki potrebuje posamezno storitev, lahko uveljavi pravico do storitve po predvidenem postopku. Pravice do storitev se uveljavljajo po dveh vrstah načel: po načelih socialne pravičnosti ter po načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik za vse upravičence pod enakimi pogoji, ki jih določa zakon. S širitvijo javnih zavodov, podeljevanjem koncesij in dovoljenj za delo za opravljanje socialnovarstvenih storitev ministrstvo skrbi za čim ustrežnejšo dostopnost do storitev. V drugem poglavju Zakona o socialnem varstvu je določenih več vrst socialnovarstvenih storitev, ki morajo biti dostopne zaradi pomoči posamezniku, družini in skupini prebivalstva pri reševanju osebnih stisk, pri nujenju oskrbe, varstva, vzgoje in usposabljanja. Socialnovarstvene storitve se nudijo predvsem zaradi odpravljanja ter preprečevanja socialnih stisk in težav. Zakon za odpravljanje že obstoječih stisk in težav določa več storitev, ki obsegajo svetovanje posamezniku, do katerega je upravičen vsak, ki na ozemlju Slovenije potrebuje pomoč, pomoč družini, institucionalno varstvo, ki obsega vse oblike pomoči v zavodu, v drugi družini ali v drugi organizirani obliki, organizirano skrb z vodenjem in varstvom ter zaposlitvijo pod posebnimi pogoji (MDDSZ, 2018b).

Sistem socialnega zavarovanja je financiran s prispevki, ki so obvezni in vezani večinoma na dohodek zavarovancev. Namen prispevkov za socialno varnost je financiranje ukrepov socialne varnosti. V Sloveniji poznamo več skupin prispevkov: prispevki za zaposlovanje, prispevki za starševsko varstvo, prispevki za zdravstveno zavarovanje, prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Delodajalci plačujejo prispevke na bruto prejemke, delavci pa iz bruto prejemkov. Prispevke plačujejo tudi ostale skupine zavarovancev, kot so kmetje, samozaposleni, poslovodne osebe, prejemniki avtorskih honorarjev in dohodkov iz pogodbenega dela. Kmetje in samozaposleni plačujejo prispevke iz zavarovalne osnove po stopnji, ki jo plačujejo delavci, ter zavarovalne osnove po stopnjah delodajalca (Klun & Jovanović, 2016, str. 96–98).

Tabela 3: Prispevne stopnje za posamezni prispevek

Prispevek	Delavci	Delodajalci
Pokojninsko in invalidsko zavarovanje	15,5	8,85
Zdravstveno zavarovanje	6,36	6,56 + 0,53
Starševsko varstvo	0,1	0,1
Zaposlovanje	0,14	0,06
Skupaj	22,1	16,1

Vir: FURS (2016) v Klun & Jovanović, 2016, str. 98

Denarna socialna pomoč je določena z Zakonom o socialnovarstvenih prejemkih in je namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Uveljavi jo lahko oseba, čigar dohodek na osebo ne dosega meje dohodkov, ki je zakonsko predpisana, in so hkrati izpolnjeni tudi drugi z zakonom določeni pogoji. Od 1. 8. 2017 je osnovni znesek minimalnega dohodka znašal 297,533 EUR. Upravičenec do denarne socialne pomoči mora bivati v RS in mora biti državljan RS s stalnim prebivališčem v RS, tujec s stalnim prebivališčem v RS in z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS ter oseba, ki lahko uveljavi denarno socialno pomoč in varstveni dodatek na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo RS. Pri teh pogojih mora oseba aktivno reševati socialno problematiko, nima dovolj sredstev za preživetje ter nima premoženja in prihrankov, ki bi ji omogočali preživetje (MDDSZ, 2018c).

V Sloveniji spadajo pod družinske prejemke starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka in delno plačilo za izgubljen dohodek. Starševski dodatek je mesečni prejemek, ki traja 365 dni od rojstva otroka, je dodatna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih⁷. Mesečni starševski dodatek znaša 252,04 EUR. Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek v višini 280 EUR, ki je namenjen nakupu opreme za novorojenca. Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Upravičenec do otroškega dodatka je eden od staršev oziroma druga oseba otroka s prijavljenim prebivališčem v RS, do 18. leta starosti. Višina je odvisna od uvrstitve družine v dohodkovni razred, znaša pa med 137,18 EUR in 19,88 EUR. Dodatek za veliko družino je letni prejemek v višini 395 EUR za družine s tremi otroki oziroma 480 EUR za družine s štirimi ali več otroki. Dodatek za nego otroka je prejemek v višini 100 EUR, ki ga družina prejme mesečno za otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. Za otroke z določenimi boleznimi s seznama hudih bolezni je dodatek za nego otroka v višini 200 EUR. Delno plačilo za izgubljen dohodek je mesečni prejemek, dokler trajajo razlogi oziroma do otrokovega

⁷ Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G in 14/18

18. leta starosti. Delno plačilo za izgubljen dohodek prejme eden od staršev ali druga oseba, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka ali otroka z boleznijo s seznama hudih bolezni. Eden od staršev v tem primeru prejema mesečno 734,15 EUR kot nadomestilo mesečne plače (MDDSZ, 2018d).

Pravica do starostne pokojnine je odvisna od dopolnitve določene starosti in zavarovalne dobe, pokojninske dobe oziroma pokojninske dobe brez dokupa; za pridobitev pravice do pokojnine morata biti hkrati izpolnjena oba pogoja. Za žensko velja, da mora biti stara 59 let in 8 mesecev ter imeti 40 let pokojninske dobe brez dokupa oziroma 64 let in najmanj 20 let pokojninske dobe oziroma 65 let in najmanj 15 let zavarovalne dobe. Za moškega velja, da mora biti star 60 let in imeti 40 let pokojninske dobe brez dokupa oziroma 65 let in najmanj 15 let zavarovalne dobe. Pravico do starostne pokojnine pri nižji starosti je možno znižati zaradi skrbi za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, služenja obveznega vojaškega roka, zaradi vstopa v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje pred 18. letom in zaradi dela na za zdravje škodljivih delovnih mestih. Starostna pokojnina se odmeri od pokojninske osnove in se jo praviloma izračuna na podlagi mesečnega povprečja osnov iz kateri koli, za zavarovanca najugodnejših zaporednih 23 let zavarovanja, od katerih so bili plačani prispevki za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Najnižja pokojninska osnova znaša 76,5 % povprečne mesečne plače, izplačane v RS v preteklem koledarskem letu, zmanjšane za davke in prispevke, ki se plačujejo od plače po povprečni stopnji v RS (ZPIZ, 2018).

3.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD

Življenjski standard v različnih državah primerjamo tako, da ocenimo cene izdelkov in storitev v vsaki državi glede na prihodek, tako da uporabimo skupno fiktivno valuto – standard kupne moči (SKM). Pregled življenjskega standarda v državah EU dobimo s primerjavo bruto domačega proizvoda na prebivalca in SKM. EU poizkuša izboljšati življenjski standard s spodbujanjem varstva okolja, ustvarjanjem novih delovnih mest, zmanjšanjem razlike med regijami in zbliževanjem oddaljenih regij s čezmejnimi projekti (Evropska unija, 2018).

Po podatkih Eurostata je življenjski standard na lestvici od 1 do 10 v Sloveniji ocenjen z oceno 7,0, kar je ista ocena, kot je evropsko povprečje, ki je prav tako ocenjeno s 7,0. Najslabše je življenjski standard ocenjen v Bolgariji z oceno 4,8, najbolje pa na Finskem in Danskem z oceno 8,1. Pričakovana življenjska doba v Sloveniji je 81 let, kar je nad evropskim povprečjem, ki znaša 80 let. Pričakovana življenjska doba pri ženskah je 84, pri moških pa 78 let (OECD, 2018a).

Iz tabele 4 je razviden podatek BDP na prebivalca po SKM med leti 2008 in 2016. V obdobju 8 let je Slovenija najvišji BDP na prebivalca po SKM dosegla leta 2008, nato pa je iz leta v leto padal. Najnižjo točko je dosegel med leti 2012 in 2015, nato pa spet začel rasti. Najvišji BDP po SKM ima Luksemburg z vrednostjo 266, najmanjšega pa Bolgarija s 47.

Tabela 4: BDP na prebivalca po standardu kupne moči

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU-28	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Slovenija	90	85	83	83	82	82	82	82	83

Vir: Eurostat (2018c)

Revščina je nezaželen družbeni pojav in je v sodobnem svetu ena izmed najbolj obravnavanih tem, saj povzroča socialne in druge probleme. V zadnjih desetih letih je v Sloveniji največ ljudi živelo na robu revščine v letih 2013 in 2014, ko je odstotek znašal 20,4 %, po letu 2014 je delež začel padati ter se v dveh letih znižal za 2 %. Kljub temu, da vsak 7. Slovenec živi na robu revščine, delež v zadnjih 10 letih ni presegel povprečja EU. Mesečni prag za tveganje revščine je za enočlansko gospodinjstvo v letu 2016 znašal 616 EUR neto. Vsaj enkrat v zadnjih 12 mesecih je zaradi finančne stiske 15 % gospodinjstev stanovanjske stroške plačalo z zamudo. 16 % prebivalcev nad 16 let si plačljivih aktivnosti (obisk kina, rekreacija) ni moglo privoščiti. Gospodinjstva največ denarnih sredstev porabijo za hrano in pijačo (15 %), za transport (14 %) in 12 % za stanovanje (voda, elektrika, plin). Gospodinjstva so leta 2016 od svojega razpoložljivega dohodka privarčevala 12,8 %, kar Slovenijo uvrsti na 3. mesto v EU-28. Pred njo sta bili Nemčija s 17 % in Belgija s 16,2 % (SURS, 2017).

Slovenija je ena izmed najvarnejših držav v Evropi. Po podatkih Združenih narodov je bilo leta 2015 na 100.000 prebivalcev največ nasilnih smrti v Salvadorju (108,6), Hondurasu (63,8) in Venezueli (57,1) (SURS, 2017a). Po podatkih Eurostata se je Slovenija v letu 2016 po tem merilu z 0,48 nasilne smrti na 100.000 prebivalcev uvrstila med varnejše države (Eurostat, 2018h). V letu 2015 je nekaj več kot 90 % oseb v Sloveniji menilo, da se v okolišju, kjer bivajo, počutijo varne, nimajo težav s kriminalom, nasiljem ali vandalizmom. V Sloveniji je kraj z največ nasilnih kriminalnih dejanj glede na število prebivalcev Kočevje, sledijo Črnomelj, Piran, Maribor in Gornja Radgona. Med kraji z najmanj nasilja pa so Idrija, Tržič, Škofja Loka, Ilirska Bistrica in Ajdovščina. Med obravnavanimi kaznivimi dejanji glede na obravnavana nasilna kazniva dejanja, ki so se zaključila z ovadbo storilcev, prevladuje lahka telesna poškodba, skoraj toliko je tudi nasilja v družini, sledijo grožnja, zanemarjanje mladoletne osebe, nasilništvo, rop, huda telesna poškodba in spolni napad na mladoletno osebo (Pod črto, 2016). Uživanje alkohola je najpogostejši družbeni problem. Raziskave kažejo, da sta čezmerno pitje alkohola in visoko tvegano opijanje v Sloveniji pomembna

javnozdravstvena problema. Registrirana poraba alkohola se giblje med 10,3 in 13,5 litri čistega alkohola na odraslega prebivalca na leto (Abstinent, 2018).

Primerna rešitev stanovanjskega problema je pogoj samostojnega in kakovostnega življenja. Brez primerne stanovanja si kakovostnega življenja skorajda ni mogoče predstavljati. Iskanje stanovanja je prepuščeno vsakemu gospodinjstvu, ki se mora soočiti z nedostopnimi, nekakovostnimi in izjemno negotovimi načini zagotavljanja primerne stanovanja, majhno ponudbo javnih najemnih stanovanj ter zelo dragimi lastniškimi stanovanji. Ljubljanski stanovanjski fond je star in dotrajan, saj je le 16 % stanovanj zgrajenih po letu 1991. 60 % stanovanj v Ljubljani je starih med 30 in 60 let, potrebna so obnove, ki pa mora biti funkcionalna in energetska. Čeprav v Ljubljani narašča število izdanih gradbenih dovoljenj (216 leta 2016 in 323 leta 2017), gre za gradnjo luksuznih stanovanj, ki so povprečnemu prebivalcu nedostopna. Cena za m² v Ljubljani leta 2017 je znašala 2.410 EUR, povprečna cena v Sloveniji pa 1.610 EUR. Če vzamemo za primer Slovenijo, kjer je bila v letu 2017 povprečna neto mesečna plača 1.062 EUR, povprečna cena stanovanja velikosti 50 m² pa je bila 83.000 EUR, to pomeni, da mora povprečen Slovenec za stanovanje porabiti 78 mesečnih plač (v Ljubljani po tem merilu 101 mesečno plačo, v Mariboru 56, v Kopru pa 96 mesečnih plač). V Ljubljani je med leti 2015 in 2017 rast cen znašala 18 %, problematično je tudi dejstvo, da rast plač ne sledi rasti cen stanovanj (Inštitut za študije stanovanj in prostora, 2018). Povprečno število oseb v gospodinjstvu leta 2017 v Sloveniji je bilo 2,5. 70,9 % gospodinjstev živi v hiši, 28,7 % pa v stanovanjih. 12,8 % gospodinjstev živi v prenatrpanem stanovanju oziroma hiši (Eurostat, 2018i).

Veliko skrb med ljudmi zbuja onesnažen zrak. Onesnaženost zraka je eden izmed najpomembnejših okoljskih problemov, čeprav so se emisije številnih onesnaževal v Evropi v zadnjih desetletjih precej zmanjšale. Med najbolj nevarnimi so delci PM_{2,5} in PM₁₀, ki prispevajo k nastanku številnih bolezni in skrajšujejo življenjsko dobo ljudi. Izraz PM izhaja iz angleške kratice za besedo particulate matter. PM_{2,5} so fini delci, ki imajo premer manjši od 2,5 mikrometra (μm), PM₁₀ so delci, ki vključujejo fine delce, zraven pa tudi grobe delce s premerom med 2,5 in 10 mikrometrov. Glavni izvor onesnaženja z delci so cestni promet, izpusti kurilnih naprav in industrijski viri. Zdravju nevarne so zmesi delcev, kot so kovine oziroma elementi (živo srebro, arzen, nikelj, kadmij, svinec, baker, železo). Delci, ki so večji od 10 mikrometrov, se zadržijo v zgornjih dihalnih poteh, manjši delci dosežejo spodnje dihalne poti, delci, ki so manjši od 2,5 mikrometra, pa prodrejo celo v pljučne mešičke, kjer vstopijo v krvni obtok in organe po telesu, kjer lahko povzročijo vnetje (Senica, 2018).

Stopnja med 0 in 40 onesnaženosti zraka po delcih PM₁₀ je nizka, pri takšni stopnji se lahko brez omejitev gibamo na prostem. Prav tako se lahko prosto gibamo pri zmerni stopnji, pri koncentraciji med 41 in 75, vendar je priporočljivo, da odrasli in otroci z boleznimi pljuč in srca premislijo o zmanjšanju fizičnih aktivnosti, še zlasti na prostem. Pri visoki stopnji,

koncentraciji med 76 in 100, je možnost, da ljudje občutijo nelagodje, kot je vnetje oči, kašelj in bolečine v žrelu, za astmatike je pričakovana pogostejša raba inhalatorjev, odsvetovane so vse fizične aktivnosti na prostem za odrasle ter otroke z boleznimi pljuč in srca. Pri zelo visoki stopnji onesnaženosti, pri povprečni koncentraciji 101 in več, je odsvetovana vsakršna aktivnost na prostem za vse ljudi, priporočljivo je nošenje ustne maske in zaprta okna v stanovanjih. Velika je možnost, da ljudje občutijo bolečine v žrelu in kašelj.

Slovenska mesta v povprečju ne presegajo koncentracije 40, v povprečju je onesnaženost nizka. Med najbolj onesnažena mesta v Sloveniji spada Trbovlje z nadpovprečno koncentracijo v zadnjih letih, najčistejše mesto pa je Iskrba s povprečno koncentracijo pod $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ v zadnjih letih. Dnevna mejna koncentracija PM10 $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ je lahko presežena samo 35-krat letno. Največkrat sta koncentracijo nad $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ presegli mesti Trbovlje in Ljubljana, obe mesti sta prekoračili tudi dovoljeno letno mejo. Ostala mesta letne meje niso preseгла, mesto Iskrba pa koncentracije $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ni doseglo (Agencija RS za okolje, 2018).

3.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

Zdravstveno zavarovanje pokriva stroške za tveganja v primeru bolezni, poškodbe ali pri drugih zdravstvenih potrebah ter s tem zagotavlja ustrezno zdravstveno in socialno varnost v času poškodbe ali bolezni. Pravice vsakega posameznika ali od njega odvisnih družinskih članov vezane na prijavo v zavarovanje in na plačilo ustreznega prispevka ali premije so osnovna lastnost zdravstvenega sistema. V Sloveniji poznamo obvezno zdravstveno zavarovanje, ki ga izvaja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, in prostovoljno zdravstveno zavarovanje, ki ga izvajajo druge zdravstvene zavarovalnice (ZZZS, 2018a).

Za obvezno zdravstveno zavarovanje velja, da se izvaja po načelih socialne pravičnosti in solidarnosti med zdravimi in bolnimi, starimi in mladimi ter bogatimi in revnimi. Z obveznim zdravstvenim zavarovanjem lahko uveljavljamo pravice do zdravstvenih storitev, zdravil, medicinskih pripomočkov in do denarnih nadomestil. Zavarovanci morajo plačevati prispevke, pri čemer je predpisano, kdo je zavezanec za njihovo plačilo in zavezanec za prijavo osebe v obvezno zdravstveno zavarovanje, vrsta prispevkov, osnova, od katere se le-ti plačujejo, in tudi obseg pravic. S plačilom prispevkov zavarovancu zagotavlja osnovno socialno varstvo, kot je pokojnina, samostojna dejavnost, zaposlitev, invalidnine, lastna sredstva in družbene pomoči (ZZZS, 2018b).

Prostovoljno zdravstveno zavarovanje izvajajo zavarovalnice Adriatic Slovenica d. d., Triglav, zdravstvena zavarovalnica d. d. in Vzajemna zdravstvena zavarovalnica d. v. z. na podlagi Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Prostovoljno zdravstveno zavarovanje krije razliko med polno vrednostjo zdravstvenih storitev in vrednostjo, ki se krije iz obveznega zdravstvenega zavarovanja (ZZZS, 2018c).

V tabeli 5 so podatki o izdatkih za zdravstvo v % BDP v Sloveniji. Leta 2015 je Slovenija za zdravstvo namenila 8,5 % BDP. 75,7 % tekočih izdatkov za zdravstveno varstvo je bilo porabljenih za financiranje storitev kurativnega zdravljenja ter za zdravila in drugo medicinsko blago. Z 9,9 % so sledili izdatki za storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe, ki so sicer sestavljeni iz zdravstvenega in socialnega dela (SURS, 2017). Izdatki iz žepa v zdravstvu so eden ključnih kazalnikov finančne dostopnosti zdravstva, njihov delež v strukturi pa je močno odvisen od načina financiranja zdravstva. Po poročilih Svetovne zdravstvene organizacije so neposredni izdatki iz žepa, dokler ne presegajo 15 % izdatkov za zdravje, sprejemljivi in ne ogrožajo finančne dostopnosti. Izdatki iz žepa so v letu 2016 v Sloveniji znašali 12,3 % (Kmet Zupančič in drugi, 2017).

Tabela 5: Izdatki za zdravstvo v % BDP v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	7,8	8,6	8,6	8,5	8,7	8,8	8,5	8,5

Vir: WHO (2017)

V Sloveniji osnovno zdravstveno varstvo izvajajo zdravstveni domovi, zasebni zdravniki, specialisti, terapevti, negovalci in lekarnice. Zdravstveni domovi imajo organizirano preventivno zdravstveno varstvo za odrasle, otroke in mladostnike, nujno medicinsko pomoč, patronažno varstvo, splošno medicino, zdravstveno varstvo žensk, otrok in mladine ter laboratorijsko in drugo diagnostiko (EURES, 2018). V Sloveniji je bilo leta 2016 na 10.000 prebivalcev 30,8 zdravnikov, 31,2 medicinskih sester, 7 zobozdravnikov in 7 farmacevtov. Na 100.000 prebivalcev je bilo 3,1 zdravstvenih domov, 1,3 bolnišnic in 1,2 lekarn. Na prebivalca je bilo leta 2016 izdanih 8,6 receptov (SURS, 2017).

3.6 DAVČNI SISTEM

Po osamosvojitvi je Slovenija reformirala davčni sistem. Primerljivo z razvitimi državami je bil uveden fiskalni sistem, v sistemu neposrednih dajatev je bila opravljena revizija in zmanjšanje števila davkov in prispevkov, različnih davčnih in prispevnih osnov ter davčnih virov. Prispevki so bili zadržani za financiranje zavarovanj, uveden je bil davek od dobička pravih oseb kot glavni podjetniški davek.

Reforma davčnega sistema je pomenila uvedbo davkov, ki jih poznajo v razvitih državah. V Sloveniji poznamo naslednje davke: dohodnina, davek od dohodka pravih oseb, davek na posebne prejemke, davek na premoženje in davek na vodna plovila, davek na blago in storitve, davek na mednarodno trgovino in transakcije, prispevki za socialno varnost, davki na motorna vozila, davki na zavarovalne posle, davek na promet nepremičnin, davek na dediščine in darila, drugi davki (davki na dobitke od iger na srečo, davek od prometa zavarovalnih poslov ...).

Dohodki fizične osebe doseženi v obdobju enega koledarskega leta so obdavčeni z dohodnino za vse dohodke, dosežene v Sloveniji, ter za vse rezidente tudi od vseh dohodkov, ki imajo vir izven Slovenije. Zakon o dohodnini⁸ določa šest virov dohodnine: dohodek od zaposlitve, dohodek iz dejavnosti, dohodek iz osnovne kmetijske in gozdarske dejavnosti, dohodek iz oddajanja premoženja v najem in iz prenosa premoženjske pravice, dohodek iz kapitala, drugi dohodek. Vsak rezident, ki prejema kateregakoli od obdavčenih dohodkovnih virov v Sloveniji ali zunaj nje, je zavezanec za dohodnino. Za dohodnino velja stopničasta progresija s petimi dohodninskimi razredi s stopnjami 16 %, 27 %, 34 %, 39 % in 50 %.

Tabela 6: Lestvica za odmero dohodnine za leto 2018

Nad (v EUR)	Do (v EUR)	Stopnja
	8.021,34	16 %
8.021,34	20.400,00	1.283,41 + 27 % nad 8.021,34
20.400,00	48.000,00	4.625,65 + 34 % nad 20.400,00 EUR
48.000,00	70.907,20	14.009,65 + 39 % nad 48.000,00 EUR
70.907,20		22.943,46 + 50 % nad 70.907,20 EUR

Vir: FURS (2018)

Invalidi s 100 % okvaro, občasno delo študentov, upokojenci, zavezanci, ki imajo vzdrževane člane, ter pod določenimi pogoji zavezanci z dodatnim pokojninskim zavarovanjem imajo pri dohodnini olajšave, ki so v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo, torej zmanjšujejo davčno osnovo, z izjemo upokojske olajšave, ki znižuje davčno obveznost.

V Sloveniji smo 1. julija 1999 začeli uporabljati davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) ter s tem izenačili obdavčitev prometa blaga in storitev z drugimi državami EU. Gre za splošni davek na porabo, ki se pobira v vseh fazah prometa, od proizvajalca do končnega uporabnika. DDV je nevtralen, zagotavlja razmeroma velik finančni učinek in omogoča večjo učinkovitost pobiranja davka. Za blago in storitve, ki niso obdavčeni po nižani davčni stopnji, velja splošna davčna stopnja 22 %. Za nekatere nujne življenjske potrebščine ter izposajo knjig, storitve čiščenja, manjša popravila, domače varstvo, frizerske storitve in dobavo cvetja velja nižana davčna stopnja, ki znaša 9,5 % (Klun & Jovanović, 2016, str. 28–66).

Samostojni podjetnik je fizična oseba, zato se za obdavčitev uporablja Zakon o dohodnini. Pri samostojnem podjetniku je predmet obdavčitve dohodek iz dejavnosti; šteje se

⁸ Zdoh-2, Ur. l. RS 116/06

dohodek, dosežen z opravljanjem vsake podjetniške, kmetijske, gozdarske, poklicne ali druge neodvisne samostojne dejavnosti. Davčna osnova od dohodka iz dejavnosti se za samostojnega podjetnika ugotavlja na dva načina: ugotavljanje davčne osnove z upoštevanjem dejanskih prihodkov in odhodkov ali pa ugotavljanje davčne osnove z upoštevanjem normiranih odhodkov. Po kakšni davčni stopnji bo obdavčena davčna osnova s. p., je odvisno od tega, ali se davčna osnova ugotavlja s pomočjo dejanskih ali normiranih odhodkov. Pri obdavčitvi z upoštevanjem dejanskih odhodkov se dohodek iz dejavnosti všteva v letno davčno osnovo posameznika. Celotna letna davčna osnova posameznika se nato obdavči po progresivni dohodninski lestvici (Mercina, 2018).

Tabela 7: Lestvica za obdavčitev z upoštevanjem dejanskih dohodkov

Če znaša neto letna davčna osnova v evrih	Znaša dohodnina v evrih
Do 8.021,34	16 %
8.021,34–20.400,00	1.283,41 + 24 % nad 8.021,34
20.400,00–48.000,00	4.625,65 + 34 % nad 20.400,00
48.000,00–70.907,20	14.009,65 + 39 % nad 48.000,00
Nad 70.907,20	22.943,46 + 50 % nad 70.907,20

Vir: Mercina (2018)

Pri obdavčitvi z upoštevanjem normiranih odhodkov se davčna stopnja povišuje sorazmerno z višino davčne osnove. Obdavčitev je stopničasta, pri tem se upoštevajo vsi dohodki posameznika, ki se vštevajo v letno davčno osnovo. Pri ugotavljanju davčne osnove z upoštevanjem normiranih odhodkov se dohodek iz dejavnosti ne všteva v letno davčno osnovo posameznika. Upoštevajo se fiksni normirani odhodki v višini 80 % prihodkov. Davčna osnova je 20 %, od tega se plača 20 % končnega davka (Mercina, 2018).

Zavezanec za davek je d. o. o., ki ima v Sloveniji sedež ali kraj dejanskega poslovanja. Rezident je obdavčen z davkom od dohodkov pravnih oseb (v nadaljevanju DDPO) od vseh prihodkov, ne glede na to, kje nastanejo. Davčno obdobje za odmero DDPO je koledarsko leto. Osnova za obdavčitev je razlika med prihodki in odhodki d. o. o., ugotovljenimi v izkazu poslovnega izida d. o. o. V primeru, da davčno priznani prihodki presegajo davčno priznane odhodke, ustvarjeni dobiček predstavlja davčno osnovo. Davčna stopnja znaša 19 %. Davčni zavezanec mora davčni obračun DDPO oddati najkasneje v treh mesecih po koncu davčnega obdobja. Davčna stopnja pri dividendah je 25 %, le-te pa se ne vključujejo v letno dohodninsko napoved (Mercina, 2018).

4 EVROPSKI SOCIALNI MODEL POLJSKE

Poljska spada v socialni model centralne/vzhodne Evrope, za katerega so značilne nizke pokojnine, visoko tveganje revščine med starostniki, visoka podpora s strani družine, poudarek na prerazporeditvi davkov za preprečitev revščine, visoki odhodki za socialno podporo in da je država glavni vir financiranja. Za ta model je značilno, da delodajalec krije prispevke za zaposleno osebo in njene družinske člane.

S privatizacijo podjetij 25 let nazaj, ko je med podjetji nastala konkurenca, se je na Poljskem začelo preoblikovanje ekonomije, ki je prineslo pozitivne spremembe na političnih in ekonomskih področjih. Po težkem obdobju sta BDP in življenjski standard začela naraščati ter ponesla Poljsko med eno izmed najhitreje rastočih držav (Bogdan, Boniecki, Labaye, Marciniak, Nowacki, 2015). Stopnja brezposelnosti se je v 4 letih zmanjšala z 10,3 % leta 2013 na 4,9 % leta 2017. Po preoblikovanju ekonomije se je močno znižal delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti, saj se je v 8 letih zmanjšal za 8,6 % (Eurostat, 2018d).

4.1 TRG DELA

Poljska je ena izmed najhitreje rastočih držav v EU. Poljski ključni industrijski sektorji so rudarstvo, metalurgija, strojništvo, elektro inženirstvo, transport in tekstilna industrija. V prvi četrtini leta 2017 je 57,9 % vseh zaposlenih delavcev delalo v storitveni dejavnosti, 31,7 % v industriji in 11,2 % v kmetijskem sektorju (EURES, 2017). 25 let nazaj se je na Poljskem začelo preoblikovanje ekonomije. S tem, ko se je večina državnih podjetij privatizirala, je nastala konkurenca med podjetji. Z neizmernim prizadevanjem družbe za izboljšanje so nastale pozitivne spremembe v političnih in ekonomskih smereh. Po težkem obdobju sta BDP in življenjski standard začela naraščati. Danes je Poljska ena največjih ekonomskih sil v EU po merjenju BDP ter prepoznavna kot ena najboljših in najhitreje razvijajočih se držav na svetu (Bogdan, Boniecki, Labaye, Marciniak & Nowacki, 2015). Vendar se podjetja srečujejo z novim problemom; z nizko stopnjo brezposelnosti ima kar polovica podjetij težave z zaposlovanjem kvalificirane delovne sile. Veliko podjetij ima težave s pomanjkanjem delavcev, s tem pa proizvodnja teče počasneje in ne izpolnijo mesečne količinske proizvodnje. Na Poljskem je zaposlenih več kot 1 milijon Ukrajincev, vendar poljski strokovnjaki menijo, da tudi s tujimi delavci težava ne bo rešena. Najverjetneje bodo azijske države, kot so Nepal, Indija in Bangladeš, postale pomembna delovna sila, saj je število prijav za delovno dovoljenje poskočilo s 350 v letu 2016 na 5.000 v letu 2017. Pričakovano je, da bo število prijav v naslednjih letih strmo naraščalo. To pa predstavlja težavo, saj mora država zvišati mesečno plačo, da poljske delavce zadrži na Poljskem (CEC GR, 2017).

Iz tabele 8 je razvidno, da je bila stopnja zaposlenosti na Poljskem od leta 2008 do leta 2017 vsako leto pod evropskim povprečjem. Vendar se zadnja leta stopnja dviguje in približuje evropskemu povprečju.

Tabela 8: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU-28	70,3	69,0	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	70,1	71,1	72,2
Poljska	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	67,8	69,3	70,9

Vir: Eurostat (2018a)

Po podatkih Statističnega urada Poljske je bilo leta 2016 aktivnega prebivalstva 17.260.000, od tega 16 milijonov zaposlenih in 1 milijon oseb nezaposlenih. Med vsem aktivnim prebivalstvom je bilo v letu 2017 zaposlenih 63,6 % žensk in 78,2 % moških (Eurostat, 2018a).

Stopnja brezposelnosti je od leta 2008 hitro naraščala in leta 2013 z 10,3 % dosegla vrhunec. Leta 2010 je bila z 9,7 % brezposelnost nad evropskim povprečjem. Po letu 2014 je Poljska občutila močan padec stopnje brezposelnosti, saj je v 4 letih, od leta 2013 do leta 2017, znižala stopnjo brezposelnosti za kar 5,4 % in se spustila močno pod mejo povprečja EU. Kljub strmemu naraščanju je problem brezposelnosti v nekaterih delih Poljske še vedno velik problem; kot primer lahko navedemo regijo Szydłowiecki, kjer je bila leta 2017 stopnja brezposelnosti 28,1 %. Konec leta 2017 je bila razlika med regijo z najvišjo in najnižjo stopnjo kar 26,2 % (najvišja brezposelnost v regiji Szydłowiecki in Poznanska regija s stopnjo 1,9 %) (Eurostat, 2018b).

V tabeli 9 so podatki o minimalni mesečni plači med leti 2009 in 2017. Minimalna plača se je v osmih letih dvignila za 166,06 EUR, kar znaša 54 %. Največ je plača narasla med leti 2012 in 2013, ko je narasla za 56,26 EUR, najmanj pa med leti 2011 in 2012, ko se je minimalna plača znižala za 12,21 EUR.

Tabela 9: Minimalna mesečna plača v EUR

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Poljska	307,21	320,87	348,68	336,47	392,73	404,40	409,53	433,88	473,27

Vir: Eurostat (2018e)

4.2 IZOBRAŽEVANJE

Leta 2017 se je na Poljskem zgodila izobraževalna reforma, s katero je država z Zakonom o šolskem izobraževanju preoblikovala način šolanja. Nekatere spremembe so začele veljati

z začetkom šolskega leta 2017/2018 in se bodo postopoma vpeljale do šolskega leta 2022/2023.

Otroški vrtec je neobvezen za otroke med 3. in 5. letom, vendar obvezen za otroke pri 6. letu starosti. Starši lahko izbirajo, ali bodo otroka vpisali v osnovno šolo pri 6. letih ali pa bo otrok ostal v vrtcu še v 6. letu starosti in vstopil v osnovnošolsko izobraževanje pri 7. letih (European commission, 2018b). V šolskem letu 2016/2017 je vrtec obiskovalo 1.024.668 otrok, kar znaša 74,1 % vseh otrok med 3. in 5. letom starosti (Statistics Poland, 2017).

6-letna osnovna šola⁹ je obvezna za vse učence med 6. oziroma 7. letom starosti do 13. leta starosti. Osnovna šola obsega dve stopnji: 1.–3. razred, kjer ima razred samo enega učitelja, in 4.–6. razred, kjer poučevanje poteka po predmetih z več učitelji. Na koncu 6. razreda poteka obvezno preverjanje znanja, ki je zasnovano tako, da priskrbi učiteljem in staršem informacije o otrokovem doseženem znanju v osnovni šoli, vendar nima vpliva na vpis v nadaljnje izobraževanje (European commission, 2018b).

V šolskem letu 2016/2017 je osnovno šolo obiskovalo 2.296.516 otrok v 13.443 osnovnih šolah (Statistics Poland, 2017). Po končanem 6. razredu in s tem končano osnovno šolo učenec vstopi v gimnazijo, ki traja 3 leta. V 3. letniku gimnazije ponovno poteka obvezno zunanje preverjanje znanja, vendar ima tokrat rezultat velik vpliv na nadaljnje izobraževanje. Gimnazija traja od 13. do 16. leta. Po končani gimnaziji sledi sekundarno izobraževanje, srednja šola, ki pa ni obvezna, vendar se večina učencev odloči izobraževanje nadaljevati. Srednja šola se deli na 3-letno splošno višjo srednjo šolo¹⁰, 4-letno tehnično višjo srednjo šolo¹¹ in 3-letno poklicno srednjo šolo¹². Po končani srednji šoli dijaki opravljajo državni izpit imenovan matura¹³, ki jim omogoča dostop do višje izobrazbe. V šolskem letu 2016/2017 je srednjo šolo obiskovalo 1.325.609 dijakov; od tega splošno višjo srednjo šolo 48,3 % dijakov, tehnično višjo srednjo šolo 39,2 % dijakov in poklicno srednjo šolo 12,5 % dijakov (Statistics Poland, 2017).

Po sekundarnem izobraževanju sledi terciarno izobraževanje. Študijski program se deli na tri stopnje; programi prve stopnje so univerzitetni¹⁴ in visokošolski strokovni študijski programi¹⁵, druge stopnje so magistrski programi, na tretji stopnji so doktorski študijski programi. Študij je organiziran kot redni ali izredni način študija. Prva stopnja študija se deli

⁹ Poljski prevod »szkoła podstawowa«

¹⁰ Poljski prevod »liceum ogólnokształcące«

¹¹ Poljski prevod »technikum«

¹² Poljski prevod »zasadnicza szkoła zawodowa«

¹³ Poljski prevod »egzamin maturalny«

¹⁴ Poljski prevod »uczelnia akademicka«

¹⁵ Poljski prevod »uczelnia zawodowa«

na dva načina: licencjat in inżynier, oba programa pa trajata od 3,5 do 4 leta. Študent pridobi ustrezno diplomu, ko uspešno opravi študijske izpite (European commission, 2018b). V študijskem letu 2016/2017 je študij obiskovalo 1.348.822 študentov (Statistics Poland, 2017).

Vsi, ki so dokončali študij na prvi stopnji, lahko nadaljujejo izobraževanje na drugi stopnji – magistrski program, ki traja od 1,5 do 2 let. Le malo področij magistrskega programa ponuja dolgoročni študij, ki traja od 4 do 6 let. Tretja stopnja študija je doktorski študijski program, ki je omogočen samo z dokončano drugo stopnjo – magistrskim študijem. Doktorski študijski program poteka samo na univerzitetnih študijskih programih in traja od 3 do 4 leta.

V šolskem letu 2022/2023, ko bo začel potekati prenovljen proces izobraževanja, bo osnovna šola trajala 8 let. Učenci bodo v osnovno šolo vstopili pri 6. oziroma 7. letih in se v njej izobraževali do 15. leta. Po končanem 8. razredu učence čaka zunanje preverjanje znanja, ki ima velik vpliv na vpis v nadaljnje izobraževanje – srednjo šolo. Po prenovljenem procesu bo 3-letna gimnazija vključena v 8-letno osnovno šolo. Po končani osnovni šoli se izobraževanje nadaljuje na srednji šoli, ki se bo delila na štiri tipe: 4-letna splošna srednja šola, 5-letna tehnična srednja šola, I. stopnja¹⁶ 3-letne poklicne srednje šole in II. stopnja 2-letne poklicne srednje šole¹⁷. Po končani srednji šoli dijaki opravljajo državni izpit imenovan matura, ki jim omogoči dostop do višje izobrazbe (European commission, 2018b).

Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP med leti 2008 in 2014 se giblje med 5,1 % in 4,8 %. Najvišji odstotek javnih izdatkov je namenjen osnovnošolskemu izobraževanju, ki znaša skoraj polovico vseh izdatkov (Trading economics, 2018).

4.3 SOCIALNO VARSTVO

Na Poljskem so v socialno varnost vključeni starostna pokojnina, invalidska pokojnina, zavarovanje za primer bolezni in materinstva, zavarovanje za primer nezgode pri delu in poklicne bolezni ter zdravstveno zavarovanje. Sistem pokriva skoraj vse osebe, ki izvajajo poklicno dejavnost, in njihove družinske člane. Socialno zavarovanje je obvezno ali prostovoljno, v obvezno zavarovanje so vključeni vsi zaposleni, samozaposleni in kmetje. Za prijavljanje oseb v socialno zavarovanje pa so odgovorni plačniki prispevkov (v največ primerih so to delodajalci) ali zavarovanci sami v primeru, da so samozaposleni ali člani duhovščine. Sisteme socialne varnosti upravljajo Zavod za socialno zavarovanje¹⁸, regionalni zdravstveni skladi, centri skupnosti za socialno politiko, lokalni in regionalni

¹⁶ Poljski prevod »szkoła branżowa I stopnia«

¹⁷ Poljski prevod »szkoła branżowa II stopnia«

¹⁸ Poljski prevod »Zakład Ubezpieczeń Społecznych – ZUS«

zavodi za zaposlovanje in državni sklad za rehabilitacijo invalidnih oseb (Evropska komisija, 2012).

Poleg obveznih zavarovanj ima Poljska tudi posebne socialne pomoči in nadomestila. Družinski prejemki so namenjeni družinam in posameznikom. Otroški dodatek je namenjen družinam, čigar mesečni dohodek ne prekorači 754 PLN¹⁹ neto na osebo v gospodinjstvu. Namen je, da država družinam pomaga pri preživljanju, vzgoji in izobraževanju otroka. Osebe so upravičene do prejemkov od rojstva otroka do dopolnjenega 18. leta, oziroma če otrok študira, do otrokovega 21. leta. Za otroka do 5. leta znaša otroški dodatek 95 PLN mesečno, za otroka med 5. letom in 18. letom starosti znaša dodatek 124 PLN mesečno, za otroka nad 18. letom starosti pa 135 PLN mesečno. Pri družinskih prejemkih obstaja še pomoč pri rojstvu otroka (enkratni znesek 1000 PLN), dodatek za nego otroka, dodatek za veliko družino (95 PLN na mesec), dodatek za starše samohranilce (193 PLN mesečno za enega otroka), dodatek za začetek šolskega leta (100 PLN letno na otroka), dodatek za usposabljanje in rehabilitacijo invalidnega otroka ter dodatek za izobraževanje otroka zunaj kraja stalnega prebivališča (European Commission, 2018c).

Zavarovanja za starševsko varstvo in pravice so namenjena vsem, ki so deležni zavarovanja v primeru bolezni, ki je obvezno za vse zaposlene na Poljskem. Materinski dopust je namenjen materi otroka, da se pripravi na porod, negi in varstvu otroka. Po poteku materinskega dopusta so starši deležni starševskega dopusta, ki je namenjen nadaljnji negi in varstvu otroka. Skupno so starši deležni 52 tednov dopusta; od tega je 20 tednov namenjenih materinskemu dopustu, 6 tednov dodatnega materinskega dopusta in 26 tednov starševskega dopusta. 20 tednov materinskega dopusta je za mater obveznih, za dodatnih 6 tednov in starševski dopust mora zaposleni zaprositi pri delodajalcu. Prvih 14 tednov dopusta je razpoložljivih samo materi, ki je rodila, preostanek materinskega dopusta, dodatni materinski dopust in starševski dopust si starša lahko delita (European Commission, 2018d).

Pokojnina je na Poljskem plačana vsakemu posamezniku, ki je vključen v zavarovalno shemo, dodatnim izjemam, kot so vojaki in duhovniki, ter posameznikom, ki so vključeni v prostovoljno zavarovanje. Pokojnine izplačuje ZUS. Pravica do pokojnine je pogojena z dopolnitvijo določene starosti, in sicer 60 let za ženske ter 65 let za moške. Minimalna mesečna pokojnina znaša 882,56 PLN bruto (European Commission, 2018e).

Glavne skupine upravičencev do socialne pomoči so: brezdomci (pomoč v obliki oblačil, obrokov, zatočišč), brezposelne osebe (denarne koristi), invalidni ljudje (socialna pomoč in nega na domu, denarne koristi), ljudje na robu revščine (denarne koristi), upokojenci

¹⁹ PLN je kratica za poljsko valuto, poljski zlot; 9. maja 2018 je bil tečaj 1 PLN = 0,23 EUR

(socialna pomoč in nega na domu, denarne koristi), družine in otroci (denarne koristi), žrtve naravnih in ekoloških katastrof (Ministry of family, labour and social policy, 2018).

4.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD

Poljaki svoj življenjski standard ocenjujejo z oceno 6, kar je pod evropskim povprečjem. Večina Poljakov se v svoji državi počuti varna, zelo so zadovoljni z izobraževanjem, ocenjeni so kot zelo spretni. Pod povprečje spadajo v zdravstvenem statusu, dohodku, socialni povezanosti, mestni vključenosti, blaginji, službah in zaslužku, okoljski kakovosti ter ravnotežju med delom in življenjem. Pričakovana življenjska doba pri Poljakih je 78 let, dve leti pod evropskim povprečjem, ki znaša 80 let. Pri ženskah je pričakovana življenjska doba 82, pri moških pa 74 let.

V tabeli 10 je prikazan bruto domači proizvod po standardu kupne moči na Poljskem. Iz tabele je razvidno, da je od leta 2008 naprej BDP na prebivalca po SKM vsako leto naraščal in povprečno na leto narasel za dva. Med leti 2012 in 2014 je moč mirovala, po letu 2015 pa zopet narasla (OECD, 2018b).

Tabela 10: BDP na prebivalca po standardu kupne moči

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU-28	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Poljska	55	60	62	65	67	67	67	68	68

Vir: Eurostat (2018c)

Delež ljudi, ki živijo na robu revščine in socialne izključenosti, se iz leta v leto niža. Leta 2008 je bila Poljska nad povprečjem s 30,5 % oziroma 11.590.000 ljudmi, kar pomeni, da je na pragu revščine živel vsak 3. Poljak. V osmih letih pa je z 21,9 % leta 2016 prišla pod evropsko povprečje, kar pomeni, da je v letu 2016 živelo v revščini 8.322.000 ljudi, bistveno manj kot leta 2008.

Poljska je ena izmed varnejših držav v Evropi. Po podatkih Združenih narodov je bilo leta 2016 na 100.000 prebivalcev 0,67 nasilnih smrti (Eurostat, 2018h). V letu 2016 je bilo na policiji ovadenih 776.000 kaznivih dejanj; od tega je bilo največ ropov, najmanj pa nasilnih smrti. Žeparstvo je pogosto na javnih prevozih, območjih, kjer se zadržuje večja množica ljudi, in je eno izmed kaznivih dejanj z največ ovadbami na policiji. Do fizičnih napadov pride zelo redko (OSAC, 2018). Zelo velik problem na Poljskem je velik odstotek alkoholnih odvisnikov. Že sam sprehod skozi mestni trg okrepi ta stereotip, saj na mestnih trgih prevladujejo pivnice in veliko število alkoholiziranih oseb. Povprečno letno zaužitje alkohola je pri moških 19,8, pri ženskah pa 5,8 litrov alkoholnih pijač (Chido-fajny.com, 2015). K problemu alkoholizma pripomorejo predvsem nizke cene in lahek 24-urni dostop do alkoholnih pijač.

Odlična gospodarska rast, kjer mesečne plače naraščajo, brezposelnost upada in nizke obrestne mere krepko zvišujejo stanovanjsko povpraševanje na Poljskem. Po mnenju Poljske centralne banke²⁰ se je povprečna cena stanovanja v sedmih največjih poljskih mestih (Varšava, Gdansk, Gdynia, Krakov, Lodž in Vroclav) okrepila za 6,9 %. Cene hiš so se okrepile za 2,7 %. Med vsemi mesti se je povprečna cena stanovanj najbolj okrepila v mestu Gdansk, saj se je zvišala za 17,5 %. Varšava ima najdražjo prodajno ceno na kvadratni meter, ki znaša 2,158 EUR/m², najcenejšo pa Vroclav z 1,483 EUR/m² (Global property guide, 2018). Povprečno število oseb v gospodinjstvu leta 2017 na Poljskem je bilo 2,8. 56,1 % gospodinjstev živi v hiši, 43,7 % pa v stanovanjih. Kar 40,5 % gospodinjstev živi v prenatrpanem stanovanju oziroma hiši (Eurostat, 2018i).

Po poročilu Svetovne zdravstvene organizacije, v katerem so objavili 50 evropskih mest z najbolj onesnaženim zrakom, je na seznamu 33 mest poljskih. Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da na Poljskem zaradi bolezni, ki jih povzroči smog, letno umre 50.000 Poljakov. Stari kurilni sistemi, mesta z veliko prometa in predvsem kurjava na premog so vzroki velikega poljskega problema – najbolj onesnaženega zraka v Evropi (Shotter & Huber, 2018). Le redkokatero mesto ne preseže dovoljene dnevne mejne koncentracije PM10 50 µg/m³. Večina poljskih mest preseže povprečno dnevno dovoljeno koncentracijo za kar 100 %. Najhuje je v mestu Rybnik s 140.000 prebivalci, kjer je leta 2010 s 150 µg/m³ povprečna letna koncentracija PM10 presegala dovoljeno letno mejno koncentracijo za skoraj 400 %. Mesto Krakov je dovoljeno letno mejo preseglo kar 200 dni v letu. Poljska vlada se je morala zagovarjati pred Evropsko komisijo zaradi počasnega ukrepanja glede onesnaženosti zraka, ki ga povzroči obsežna uporaba premoga in odpadkov uporabljenih za kurjavo v domovih. Vlada zatrjuje, da je boj proti smogu ena od državnih prioritet, vendar se težave ne bo moglo rešiti v enem letu. V prihodnosti bo država namenila 750 milijonov PLN (178 milijonov EUR) za pomoč v boju proti smogu (Koester & Barteczko, 2018).

4.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

Na Poljskem zdravstveni sistem temelji na splošnem zdravstvenem zavarovanju. Osebe, ki so vključene v obvezno ali prostovoljno splošno zdravstveno zavarovanje, so upravičene do brezplačnih zdravstvenih storitev na ozemlju Poljske (ZZZS, 2018d). Zdravstveni sistem na Poljskem omogoča zdravstvene usluge brez dodatnih stroškov pri vseh ustanovah, ki imajo pogodbe z Državnim zdravstvenim skladom. Pod te usluge spadajo obravnave splošnih in specialističnih zdravnikov, diagnostični pregledi, hospitalizacija, nujna nega, zdravila na recept, kirurški posegi, nega ob nosečnosti in porodu ter rehabilitacija. Zdravstvene storitve se financirajo skozi vladni zdravstveni proračun in skozi obvezno zdravstveno zavarovanje

²⁰ Narodowy banka Polski

prebivalcev. Upravičenci imajo pravico do zdravil in medicinskih pripomočkov na osnovi recepta zdravnika, ki deluje v okviru sistema zdravstvenega zavarovanja, ali zdravnika, ki ne deluje v sistemu, a ima sklenjeno pogodbo z Državnim zdravstvenim skladom, ki mu dovoljuje izdajo receptov. Na Poljskem poznajo tri kategorije farmacevtskih izdelkov, in sicer za osnovna zdravila bolniki plačajo fiksno ceno (3,25 PLN ali 5 PLN), ki jo določi minister za zdravje, za posebna dodatna zdravila zavarovanci plačajo od 30 % do 50 % cene, za druga zdravila pa zavarovanci plačajo 100 % cene. Poljska ima nižje število zdravnikov in medicinskega osebja, zato so čakalne dobe za zdravstvene storitve dolge in se priporoča zgodnje naročanje. Posledično je zelo popularen tudi sistem privatnega zdravstva, kjer zdravstvene ustanove s pomočjo privatnih zavarovalnih sistemov svoja poslopja, opremo, osebje in delo financirajo same (Palinkaš, 2016). Izdatki iz žepa v zdravstvu kot eden ključnih kazalnikov finančne dostopnosti zdravstva so močno odvisni od načina financiranja zdravstva. Na Poljskem izdatki iz žepa presegajo sprejemljivih 15 % Svetovne zdravstvene organizacije, saj znašajo visokih 23 % (OECD, 2017). Zobozdravstvo na Poljskem je zelo kvalitetno in poceni, zato veliko ljudi iz drugih držav pride na Poljsko po zobozdravstvene storitve. Zavarovalni sistem krije državljanom samo zobozdravstvene preglede. Zdravljenje, kot je na primer zobna plomba, si morajo državljanji plačati sami (Europe cities, 2018).

V tabeli 11 so prikazani izdatki za zdravstvo v % BDP na Poljskem od leta 2008 do leta 2015. Največ izdatkov za zdravstvo je Poljska namenila leta 2009, 6,6 %, najmanj pa v letih 2011 in 2012, ko je namenila 6,2 %.

Tabela 11: Izdatki za zdravstvo v % BDP na Poljskem

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poljska	6,4	6,6	6,4	6,2	6,2	6,4	6,2	6,3

Vir: WHO (2017)

4.6 DAVČNI SISTEM

Od zgodnjih 90. let se je poljski davčni sistem razvijal postopoma. Z namenom, da privabijo tuje investitorje in s tem odprejo nova delovna mesta, so davek na dohodek zmanjšali s 40 % na 19 %. Od leta 2009 je uporabljena davčna stopnja 18 % in 32 % (Ministerstwo Finansow, 2017). Davek na dohodek na Poljskem je progresiven – več kot zaslužiš, višja je stopnja.

Tabela 12: Stopnja davka glede na letni dohodek na Poljskem

Letni dohodek	Stopnja
Do 85.528 PLN	18 %
Nad 85.528 PLN	32 %

Vir: Your Europe (2018)

Če je oseba zaposlena, delodajalec od plače odšteje davek in socialne prispevke. Po koncu davčnega leta mora posameznik do 30. aprila oddati davčno napoved. Če se z odmero davka posameznik ne strinja, se lahko pritoži na davčno zbornico. Samozaposleni lahko izberejo 19-odstotno pavšalno stopnjo ali pa obdavčitve med 3 % in 20 %. Do 20. dne v mesecu mora izvesti predplačilo za prejšnji mesec, le-to pa bo odbito od letnega davka. Tudi samozaposleni morajo davčno napoved oddati do 30. aprila vsako leto. Če pa so obdavčeni po pavšalni stopnji, je rok oddaje 31. januar (Your Europe, 2018). Poleg plače so obdavčena tudi plačila za nadure, različni dodatki, nagrade in bonusi, plačilo za neporabljen dopust, nastanitve priskrbljene s strani zaposlenega (KPMG, 2018).

Poljski davčni sistem sestavljajo direktni in posredni davki. Direktni so dohodnina – PIT (personal income tax), korporativna dohodnina – CIT (corporate income tax), davek na tonažo, davek na dediščino in donacijo, davek na transakcije zasebnega prava (tax on civil law transaction), kmetijski davek, davek na gozdove, nepremičninski davek, davek na vozila, davek na pridobivanje določenih mineralov. Posredni so DDV (VAT), davek na trošarine, davek na igre na srečo (Ministerstwo Finansow, 2017).

Za blago in storitve velja 23-odstotni davek na dodano vrednost. Na Poljskem imajo več vrst znižane davčne stopnje, in sicer 5-odstotno za določeno hrano, sadne sokove, določene knjige, revije in kmetijske zaloge. 8-odstotna znižana davčna stopnja velja za več stvari, kot so določena živila, vodovodi, farmacevtski izdelki, zdravniška oprema za invalide, otroški avtomobilski sedeži, domači potniški prevoz, vstopnina za kulturne prireditve in zabaviščne parke, kabelska televizija, socialna stanovanja, hotelske nastanitve, restavracije, vstopnina na športne dogodke, frizerstvo, drva, bari, kavarne, cvetličarne ... Poznajo tudi 0-odstotni davek, in sicer na mednarodni potniški prevoz (razen vodna pot in tovorni promet) (Avalara VATlive, 2018).

Davek na dobiček podjetij je 19 %. Pri dohodnini velja progresivna obdavčitev 18 % in 32 %. Fizične osebe s poslovno dejavnostjo na Poljskem so pod posebnimi pogoji upravičene do pavšalnega 19-odstotnega davka na dohodek. Obdavčitev dividend znaša 19 %. Zavezanec za davek od dohodkov pravnih oseb je pravna oseba domačega in tujega prava in združenje oseb po tujem pravu, ki je brez pravne osebnosti in ni zavezanec za dohodnino; rezident je zavezan za davek od vseh dohodkov, ki imajo vir na Poljskem in v tujini, in nerezident, ki je zavezan za davek od dohodkov, ki jih dosega v poslovni enoti ali preko poslovne enote na Poljskem, in za davek od dohodkov, ki imajo vir na Poljskem in za katere je določena obveznost za davčni odtegljaj. Za davčno osnovo se davek obračuna na dohodek, ne glede na vir prihodkov. Subjekti, ki imajo sedež na Poljskem, so obdavčeni glede na njihov globalni prihodek, ne glede na to, kje je bil ustvarjen – neomejena davčna obveznost. Omejena davčna obveznost so drugi subjekti, ki so predmet obdavčitve na Poljskem le v zvezi s prihodki, ki so bili ustvarjeni na Poljskem. Davčna osnova se lahko zmanjša za donacije za

javne in verske namene, vendar celotna olajšava ne sme presegati 10 % dohodka. Možno je tudi, da se od davčne osnove odbije 50 % izdatkov za pridobitev nove tehnologije od znanstvenih subjektov (Izvozno okno, 2018).

5 PRIMERJAVA EVROPSKEGA SOCIALNEGA MODELA SLOVENIJE IN POLJSKE

Slovenija in Poljska sta postali članici Evropske unije 1. maja 2004. Slovenija ima 2 milijona prebivalcev, Poljska pa skoraj 20-krat več, 38 milijonov. Slovenska denarna valuta je evro, poljska pa poljski zlot.

V letu 2010 je EU predlagala pet ciljev za leto 2020, po katerih naj bi se članice ravnale. Cilje, ki se nanašajo na zaposlenost, raziskovanje in razvoj, podnebne spremembe in energijo, izobraževanje ter revščino in socialno izključenost, morajo članice vključiti v nacionalne cilje države. Ker je držav članic veliko, so nacionalni cilji prilagojeni vsaki državi posebej in se med seboj razlikujejo (Evropska komisija, 2010). Na področju zaposlenosti je cilj Evropske unije 75-odstotna zaposlenost aktivnega prebivalstva v starosti od 20 do 64 let. Cilj v Sloveniji je, da je zaposlenost 75-odstotna, na Poljskem pa 71-odstotna. V letu 2016 je bila stopnja zaposlenosti aktivnega prebivalstva od 20 do 64 let v Sloveniji 70,1 %, na Poljskem pa 69,3 %. Poljska je blizu cilja, saj je od zadanega cilja oddaljena le 1,7 %, vendar se glede na poljsko gospodarsko rast pričakuje, da bo do leta 2020 cilj z lahkoto dosegla. Slovenija je od cilja 75 % oddaljena 4,9 %. Na področju raziskovanja in razvoja je cilj, da je 3 % BDP Evropske unije namenjenih raziskavam in razvoju. V Sloveniji je cilj 3 % BDP, na Poljskem 1,7 %. Slovenija se približuje cilju, saj je v letu 2016 za to področje namenila 2 % BDP, Poljska pa je za raziskovanje in razvoj namenila 0,97 %. Na področju podnebnih sprememb in energije je cilj znižanje emisij toplogrednih plinov za 20 % od ravni leta 1990. Če vzamemo, da je indeks 1990 = 100, imata Slovenija in Poljska cilj, da dosežeta indeks 80. Za leto 2016 ni podatka, vendar je imela v letu 2015 Slovenija indeks 90,68, Poljska pa 82,76. Na področju izobraževanja je cilj do leta 2020, da je najmanj 40 % ljudi v starosti od 30 do 34 let z visokošolsko izobrazbo. V Sloveniji je cilj 40 %, na Poljskem pa 45 %. Cilj je Slovenija že presegla, saj je imela v letu 2016 44,2 % oseb v starosti od 30 do 34 let z visokošolsko izobrazbo, Poljska pa je tik pred ciljem, saj je odstotek v letu 2016 znašal 44,6 %. Drugi cilj Evropske unije na področju izobraževanja je zgodnje opuščanje izobrazbe pod 10 %. V Sloveniji je cilj 5 %, ki ga je leta 2016 s 4,9 % že dosegla, na Poljskem pa je cilj 4,5 %, vendar ta še ni dosežen, saj je odstotek znašal 5,2 %. Na področju revščine in socialne izključenosti je cilj Evropske unije zmanjšati število ljudi, ki so na pragu revščine in socialne izključenosti za 20.000.000. V Sloveniji je cilj zmanjšati število za 40.000, na Poljskem pa za 1.500.000. Slovenija je število zmanjšala za samo 10.000, Poljska pa je cilj že davno presegla, saj je do leta 2016 število ljudi na robu revščine in socialne izključenosti zmanjšala že za 3.270.000 (Eurostat, 2018f).

5.1 TRG DELA

Tako Slovenija kot Poljska sta skoraj vsa leta med leti 2008 in 2017 imeli stopnjo brezposelnosti pod evropskim povprečjem. Poljska je evropsko povprečje presegla leta 2008 in leta 2010 za 0,1 %. Po letu 2013 je kot ena izmed najhitreje rastočih držav v EU začutila močan padec brezposelnosti, saj je od leta 2013 do leta 2017 zmanjšala stopnjo za 5,4 % in se spustila močno pod evropsko povprečje. Med leti 2008 in 2013 je Slovenija imela nižjo stopnjo brezposelnosti kot Poljska, vendar je po letu 2014, ko se je poljska brezposelnost začela strmo nižati, imela slednja nižjo stopnjo kot Slovenija ter dosegla 1,9-odstotno razliko.

Iz tabele 13 je razvidno, da je Slovenija s stopnjo zaposlenosti nihala pod in nad evropskim povprečjem, Poljska pa je imela vsa leta stopnjo zaposlenosti pod evropskim povprečjem. Največja razlika pri stopnji med Slovenijo in Poljsko je bila leta 2008, ko je znašala 8 %, najmanjša pa je bila leta 2016, ko je znašala 0,8 %.

Tabela 13: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU-28	70,3	69,0	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	70,1	71,1	72,2
Slovenija	73,0	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2	67,7	69,1	70,1	73,4
Poljska	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	67,8	69,3	70,9

Vir: Eurostat (2018a)

Spodnja tabela 14 prikazuje mesečno minimalno plačo v EUR v posameznem letu. Čeprav je Poljska ena izmed najhitreje rastočih držav v EU, je minimalna plača med nižjimi. Razlika med minimalno plačo v Sloveniji in na Poljskem v letu 2017 je bila 331,69 EUR. Minimalna plača se je v Sloveniji v osmih letih dvignila za 207,53 EUR oziroma 34,7 %, na Poljskem pa za 166,06 EUR oziroma 54 %. Čeprav se je minimalna plača povečala, to še ne pomeni, da se je dvignil tudi življenjski standard, saj se letno uskladi z letno rastjo cen življenjskih potrebščin.

Tabela 14: Minimalna mesečna plača v EUR

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	597,43	734,15	748,10	763,06	783,66	789,15	790,73	790,73	804,96
Poljska	307,21	320,87	348,68	336,47	392,73	404,40	409,53	433,88	473,27

Vir: MDDSZ (2018a) & Eurostat (2018e)

Po podatkih Eurostata je imela Slovenija v letu 2017 deveto najvišjo minimalno plačo v Evropski uniji (višjo minimalno plačo kot Slovenija imajo Luksemburg, Irska, Nizozemska, Belgija, Nemčija, Francija, Velika Britanija in Španija), Poljska pa je na 14. mestu od 21 držav

(za njo so še Slovaška, Hrvaška, Češka, Latvija, Litva, Romunija in Bolgarija z najnižjo minimalno mesečno plačo). (V lestvico niso vštete vse države EU, saj za Dansko, Italijo, Ciper, Avstrijo, Finsko in Švedsko ni podatka.) Zaskrbljujoč je podatek Eurostata, da je imela Slovenija leta 2014 najvišji delež zaposlenih v EU, ki prejemajo manj kot 105 % nacionalne minimalne plače, s kar 19,1 % zaposlenimi, medtem ko je poljski delež znašal 11,5 %.

5.2 IZOBRAŽEVANJE

Tako v Sloveniji kot na Poljskem je osnovnošolsko izobraževanje brezplačno in obvezno. V Sloveniji otrok vstopi v šolo s šestim letom starosti in jo zaključi po končanem 9. razredu. Na Poljskem imajo starši izbiro, ali bodo otroka vpisali v osnovno šolo pri šestih letih ali pa bo otrok ostal v vrtcu še v šestem letu starosti in vstopil v osnovno šolo pri sedmih letih. Otrok zaključi osnovno šolo v 6. razredu in nadaljuje izobraževanje na gimnaziji, ki traja 3 leta. Po šolskem letu 2022/2023, ko se proces izobraževanja na Poljskem prenovi, gimnazije ne bo več in bo osnovna šola trajala 8 let.

V Sloveniji in na Poljskem srednješolsko izobraževanje ni obvezno, vendar se večina učencev odloči nadaljevati šolanje. Srednja šola je v obeh državah precej podobna. V Sloveniji se sekundarno izobraževanje deli na nižje in srednje poklicno izobraževanje, srednje strokovno in tehniško izobraževanje ter srednje splošno izobraževanje. Tehniške, strokovne oziroma poklicne šole pripravljajo dijake na delo, gimnazije pa nadaljnji študij. Prav tako se sekundarno izobraževanje na Poljskem deli na 3-letno splošno višjo srednjo šolo, 4-letno tehnično višjo srednjo šolo in 3-letno poklicno srednjo šolo. Po končani srednji šoli dijaki v Sloveniji in na Poljskem opravljajo državni izpit imenovan matura, ki jim omogoča dostop do višje izobrazbe.

Po zaključeni srednji šoli se lahko dijaki vpišejo v terciarno izobraževanje. V Sloveniji terciarno izobraževanje zajema višje strokovno izobraževanje in visokošolsko izobraževanje, ki sta med seboj povezana ter sledita ciljem bolonjskega procesa. Na Poljskem pa se deli na licencjat in inžynier. Študijski programi v Sloveniji in prav tako na Poljskem se delijo na tri stopnje; univerzitetni in visokošolski strokovni študijski programi, magistrski programi in doktorski študijski programi. V letu 2017 je v Sloveniji imelo 46,4 % ljudi med 30. in 34. letom starosti končano terciarno stopnjo, na Poljskem pa 45,7 % (Eurostat, 2018j).

Slovenija nameni več javnih izdatkov za izobraževanje kot Poljska. Med leti 2008 in 2016 jih je namenila med 5,57 % in 4,8 %. Poljska pa jih je med leti 2008 in 2014 namenila med 5,1 % in 4,9 %. Slovenija je vsa leta do leta 2013 namenila več javnih izdatkov za izobraževanje, kot je povprečje v EU, Poljska pa manj.

5.3 SOCIALNO VARSTVO

Po določbah Ustave RS je država dolžna urediti obvezno zdravstveno zavarovanje, prav tako tudi pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje, hkrati pa je dolžna varovati družino, očetovstvo, materinstvo, otroke in mladino (Štiglic, 2018). Na Poljskem so v socialno varnost vključeni starostna pokojnina, invalidska pokojnina, zavarovanje v primeru bolezni in zdravstveno zavarovanje. Za prijavljanje oseb v socialno zavarovanje so odgovorni plačniki prispevkov (v največ primerih so to delodajalci) ali zavarovanci sami v primeru, da so samozaposleni ali člani duhovščine (Evropska komisija, 2012).

V Sloveniji pod družinske prejemke spadajo starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka in delno plačilo za izgubljen dohodek. Na Poljskem pod družinske prejemke spadajo otroški dodatek, pomoč pri rojstvu otroka, dodatek za nego otroka, dodatek za veliko družino, dodatek za starše samohranilce, dodatek za začetek šolskega leta, dodatek za usposabljanje in rehabilitacijo invalidnega otroka ter dodatek za izobraževanje otroka zunaj kraja stalnega prebivališča.

Pravica do starostne pokojnine je odvisna od dopolnitve določene starosti in zavarovalne dobe, pokojninske dobe oziroma pokojninske dobe brez dokupa. Za pridobitev pravice do pokojnine morata biti hkrati izpolnjena oba pogoja. Na Poljskem je pokojnina plačana vsakemu, ki je vključen v zavarovalno shemo, dodatnim izjemam, kot so vojaki, duhovniki, in posamezniki, ki so vključeni v prostovoljno zavarovanje. Najnižja pokojninska osnova v Sloveniji znaša 76,5 % povprečne mesečne plače, izplačane v RS v preteklem koledarskem letu, zmanjšane za davke in prispevke, ki se plačujejo od plače po povprečni stopnji v RS. Na Poljskem minimalna mesečna pokojnina znaša 882,56 PLN bruto.

Iz tabele 15 so razvidni izdatki za socialno varstvo v % BDP. Tako Slovenija kot Poljska namenita manj izdatkov za socialno varstvo, kot je evropsko povprečje. V Sloveniji so se med leti 2008 in 2013 izdatki iz leta v leto višali, za kar sta najverjetneje krivi gospodarska kriza in stopnja brezposelnosti, vendar so se izdatki leta 2014 začeli nižati. Poljska nameni socialnemu varstvu bistveno manj izdatkov, kot je evropsko povprečje, in manj kot Slovenija.

Tabela 15: Izdatki za socialno varstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU-28	25,9	28,7	28,6	28,3	28,7	28,8	28,6	-
Slovenija	21,0	23,7	24,4	24,5	24,9	24,7	23,9	23,8
Poljska	19,3	20,3	19,7	18,7	18,9	19,4	19,1	-

Vir: Eurostat (2018g)

5.4 ŽIVLJENJSKI STANDARD

Življenjski standard v Sloveniji je ocenjen z oceno 7,0, na Poljskem pa s 6,0, kar je pod evropskim povprečjem, ki znaša 7,0. Pričakovana življenjska doba pri Poljakih znaša 78 let; pri ženskah 82 let, pri moških pa 74 let. V Sloveniji je pričakovana življenjska doba daljša, in sicer 81 let; 84 let pri ženskah in 78 let pri moških.

Slovenija je po BDP na prebivalca po standardu kupne moči boljša od Poljske. Kupna moč v Sloveniji je od leta 2008 padala in šele leta 2016 začela spet naraščati, medtem ko kupna moč na Poljskem od leta 2008 iz leta v leto hitro narašča.

Tabela 16: BDP na prebivalca po standardu kupne moči

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU-28	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Slovenija	90	85	83	83	82	82	82	82	83
Poljska	55	60	62	65	67	67	67	68	68

Vir: Eurostat (2018c)

Delež ljudi, ki so živeli na robu revščine, se med državama razlikuje. Slovenija je med leti 2008 in 2016 nihala med 18 % in 20 %, vendar se je vsako leto obdržala pod evropskim povprečjem, medtem ko je Poljska kot ena najhitreje rastočih držav v EU od leta 2008 do leta 2016 delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti zmanjšala za 8,6 % ter se z visoke stopnje nad povprečjem EU v 8 letih znašla pod evropskim povprečjem.

Tako Slovenija kot Poljska sta eni izmed najvarnejših držav v Evropi. Slovenija ima manj nasilnih smrti na 100.000 prebivalcev kot Poljska. Po tem merilu je imela leta 2016 0,48 nasilnih smrti na 100.000 prebivalcev, medtem ko je poljsko merilo znašalo 0,67. Slovenija ima predvsem več fizičnih napadov kot Poljska, saj v Sloveniji na 100.000 prebivalcev doživi napad 72 prebivalcev, na Poljskem pa samo 20. Ima več spolnih napadov (17,25 na 100.000 prebivalcev) kot Poljska (8,31 na 100.000 prebivalcev). Prav tako ima več tatvin, saj imamo v Sloveniji na 100.000 prebivalcev 1.036 tatvin, na Poljskem pa samo 332 (Eurostat, 2018h). Problem, ki ga ima Poljska, je predvsem alkoholizem, saj letno povprečen moški zaužije 19,8 litrov alkoholnih pijač, medtem ko v Sloveniji povprečen moški zaužije med 10,3 in 13,5 litrov alkoholnih pijač (Chido-fajny.com, 2015).

Prav tako v Sloveniji kot na Poljskem je povpraševanje po stanovanjih veliko. Cene na Poljskem so se povprečno okrepile za 6,9 %, v Sloveniji pa za 13 %. Če vzamemo za primer glavni mesti obeh držav, so cene na m² precej podobne; cena za kvadratni meter v Varšavi je 2.158 EUR, v Ljubljani pa 2.410 EUR. Težava na Poljskem je predvsem situacija prenatrpanih stanovanj, saj kar 40,5 % gospodinjstev živi v prenatrpanem stanovanju

oziroma hiši. Kar 70,9 % Slovencev živi v hišah, na Poljskem pa 56,1 % (Eurostat, 2018i, Inštitut za študije stanovanj in prostora, 2018 & Global property guide, 2018).

Čeprav je Poljska ena najbolj rastočih držav, ima velike ekološke probleme, saj je zrak na Poljskem zelo umazan. Čeprav so se emisije v Evropi z zadnjih letih zelo zmanjšale, poljski zrak ostaja problematičen (Senica, 2018). Poljski problem z onesnaženostjo je velik, saj ima najbolj onesnaženo slovensko mesto še vedno nižjo povprečno letno koncentracijo kot poljsko najčistejše mesto Gdansk. Na Poljskem ima Rybnik kot najbolj onesnaženo poljsko mesto povprečno koncentracijo nad $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$, kar spada pod zelo visoko stopnjo, ki je nevarna za ljudi, priporočeno je nošenje ustne maske ter zaprta okna v stanovanjih. Najmanj onesnaženo mesto v Sloveniji, Iskrba, ni v letu 2015 niti en dan preseglo mejo koncentracije 50, najbolj onesnaženo mesto v Sloveniji, Trbovlje, pa je mejo preseglo 50 dni v letu. Najmanj onesnaženo poljsko mesto, Gdansk, je mejo v letu 2015 preseglo samo 28 dni, medtem ko je mesto Krakov mejo preseglo kar 200 dni.

5.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

Na Poljskem zdravstveni sistem temelji na splošnem zdravstvenem zavarovanju. Osebe, ki so upravičene do brezplačnih zdravstvenih storitev, so vključene v obvezno ali prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Zdravstveni sistem omogoča zdravstvene storitve brez dodatnih stroškov pri vseh ustanovah, ki imajo pogodbe z Državnim zdravstvenim skladom. Zdravstvene storitve se financirajo skozi vladni zdravstveni proračun in skozi obvezno zdravstveno zavarovanje. V Sloveniji pa zdravstveno zavarovanje pokriva stroške za tveganje v primeru bolezni, poškodbe ali pri drugih zdravstvenih potrebah. V Sloveniji poznamo obvezno zdravstveno zavarovanje, ki ga izvaja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, in prostovoljno zdravstveno zavarovanje, ki ga izvajajo druge zavarovalnice. V Sloveniji je bilo leta 2016 na 10.000 prebivalcev 30,8 zdravnikov, 31,2 medicinskih sester, 7 zobozdravnikov in 7 farmacevtov. Privatni zdravniki niso tako pogosti, saj so izdatki iz žepa v letu 2016 znašali 12,3 %. Na Poljskem pa so izdatki iz žepa presegali sprejemljivih 15 % Svetovne zdravstvene organizacije, saj so znašali 23 %. Poljska ima nižje število zdravnikov, zato so čakalne dobe dolge, posledično je popularen sistem privatnega zdravstva.

Iz tabele 17 so razvidni izdatki za zdravstvo v % BDP v Sloveniji in na Poljskem med leti 2008 in 2015. Poljska nameni zdravstvu bistveno manj izdatkov kot Slovenija. Čeprav je ena izmed najhitreje rastočih držav, so izdatki za zdravstvo isti oziroma manjši kot leta poprej. Nizki izdatki za zdravstvo pripeljejo do visokega odstotka izdatkov iz žepa, kar se zelo pozna na zdravstvenem sistemu Poljske, saj imajo nizek odstotek izdatkov za zdravstvo in visok odstotek izdatkov iz žepa.

Tabela 17: Izdatki za zdravstvo v % BDP v Sloveniji in na Poljskem

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	7,8	8,6	8,6	8,5	8,7	8,8	8,5	8,5
Poljska	6,4	6,6	6,4	6,2	6,2	6,4	6,2	6,3

Vir: WHO (2017)

5.6 DAVČNI SISTEM

Poljska je z namenom, da privabi tuje investitorje in s tem odpre nova delovna mesta, davek zmanjšala s 40 % na 19 %. Od leta 2009 naprej se uporablja davčna stopnja 18 % in 32 %. V Sloveniji velja stopničasta progresija s petimi dohodninskimi razredi s stopnjami 16 %, 27 %, 34 %, 39 % in 50 %. V obeh državah torej velja, da je davek na dohodek progresiven – več kot zaslužiš, višja je stopnja. Vendar je pri visokem dohodku v Sloveniji stopnja višja kot na Poljskem.

V Sloveniji za blago in storitve, ki niso obdavčeni po znižani davčni stopnji, velja splošna davčna stopnja 22 %. Za nekatere nujne življenjske potrebščine, izposojo knjig, storitve čiščenja, manjša popravila, domače varstvo, frizerske storitve in dobavo cvetja velja znižana davčna stopnja, ki znaša 9,5 %. Na Poljskem za blago in storitve velja 23-odstotni davek na dodano vrednost. Imajo tudi več stopenj znižanja davčne stopnje, in sicer 8 %, 5 % in 0 %.

V Sloveniji se za samostojne podjetnike, kot fizične osebe, davčna osnova ugotavlja na dva načina: ugotavljanje davčne osnove z upoštevanjem dejanskih prihodkov in odhodkov ali ugotavljanje davčne osnove z upoštevanjem normiranih dohodkov. Pri obdavčitvi z upoštevanjem dejanskih dohodkov znaša dohodnina 16 %, 24 %, 34 %, 39 % in 50 % po progresivni dohodninski lestvici. Pri obdavčitvi z upoštevanjem normiranih odhodkov davčna osnova znaša 20 %, od tega se plača 20 % končnega davka. Pri d. o. o. zavezancih za davek znaša davčna stopnja 19 %, pri dividendah pa 25 %. Na Poljskem je davek na dobiček podjetij 19 %, dividende so prav tako obdavčene z 19 %.

6 ZAKLJUČEK

Glavni namen in cilj diplomskega dela je predstaviti evropski socialni model, njegov razvoj skozi zgodovino, značilnosti modela, socialne podmodele in cilje Evropske unije na socialnem področju v prihodnosti. Glavni namen je s pomočjo literature primerjati socialna modela Slovenije in Poljske. Glavni cilj diplomskega dela je primerjava uporabe socialnega modela držav, vzpostaviti skupne značilnosti in razlike ter ugotoviti, ali se obe državi uvrščata v isti podmodel evropskega socialnega modela. Čeprav državi spadata v isti socialni podmodel, in sicer socialni model centralne/vzhodne Evrope, so nas zanimale podobnosti in razlike med njima.

S hipotezami v diplomskem delu sem želela ovrednotiti stanje na socialno-ekonomskem področju obeh držav. *Prvo hipotezo*, da ima Poljska slabši življenjski standard kot Slovenija, lahko *potrdimo*, saj ima Slovenija z oceno 7,0 ocenjen boljši življenjski standard kot Poljska, kjer le-ta znaša 6,0 in sodi pod evropsko povprečje. Slovenija ima prav tako z 81 leti daljšo življenjsko dobo kot Poljska, kjer ta znaša 78 let. Razlogi za krajšo življenjsko dobo so najverjetneje slab zdravstveni sistem, nizka kvaliteta življenja in močno onesnažen zrak, saj je zrak na primer v Krakovu kar 165 dni v letu preveč onesnažen z delci PM10. Prav tako je Slovenija močnejša v BDP na prebivalca po standardu kupne moči, saj je le-ta v letu 2016 znašala 83, na Poljskem pa 68. Čeprav je Slovenija bistveno močnejša, lahko izpostavimo, da Poljska na področju BDP na prebivalca po standardu kupne moči zelo hitro napreduje, od leta 2008 do leta 2016 je namreč napredovala za 13, medtem pa je Slovenija zmanjšala moč za 7. Delež ljudi na robu revščine in socialne izključnosti je v Sloveniji od leta 2008 do leta 2016 nihal med 18 % in 20 %, vendar se je vseeno vsa leta obdržal pod evropskim povprečjem. Poljska je imela med leti 2008 in 2016 vsa leta večjo stopnjo kot Slovenija, vendar je v 8 letih delež s 30,5 % v letu 2008 zmanjšala na 21,6 % v letu 2016, kar znaša 8,6 %, ter se znašla pod evropskim povprečjem, vendar je delež v letu 2016 vseeno znašal več kot v Sloveniji. Slovenija ima z boljšo oceno življenjskega standarda, daljšo življenjsko dobo, čistejšim zrakom, močnejšim BDP na prebivalca po standardu kupne moči ter nižjim deležem ljudi na robu revščine in socialne izključnosti boljši življenjski standard.

Druga hipoteza, ki pravi, da Slovenija nameni več sredstev izobraževanju kot Poljska, *drži*, saj je Slovenija med leti 2008 in 2014 namenila večji delež javnih izdatkov v BDP za formalno izobraževanje kot Poljska. Slovenija je za izobraževanje vsa leta namenila več izdatkov, kot je povprečje v Evropski uniji, Poljska pa vsa leta manj.

Tretjo hipotezo, ki pravi, da je stopnja brezposelnosti v Sloveniji nad evropskim povprečjem, lahko *ovržemo*, saj statistika kaže, da je med leti 2008 in 2017 Slovenija stopnjo brezposelnosti vsa leta obdržala pod povprečjem stopnje Evropske unije. Stopnja se je povprečju Evropske unije najbolj približala leta 2015, ko je bila razlika samo 0,4 %, največja

razlika pa je bila leta 2009, ko je evropsko povprečje znašalo 9 %, povprečje v Sloveniji pa 5,9 %, torej je bila razlika 3,1 %. Po letu 2008 se je stopnja vsako leto višala in v letu 2013 z 10,1 % dosegla vrhunec, nato pa se je vsako leto nižala.

Četrto hipotezo, ki pravi, da ima Slovenija več podobnosti s kontinentalnim socialnim modelom kot Poljska, lahko *ovržemo*. Slovenija in Poljska sta si precej podobni. Za kontinentalni socialni model je značilen skromen obseg državnega intervencionizma in velik obseg pravic sistema socialne varnosti. Na Poljskem so v socialno varnost vključeni starostna pokojnina, invalidska pokojnina, zavarovanje za primer bolezni in materinstva, zavarovanje za primer nezgode pri delu in poklicne bolezni ter zdravstveno zavarovanje. Sistem pokriva skoraj vse osebe, ki izvajajo poklicno dejavnost, in njihove družinske člane. V Sloveniji je socialna varnost pravica posameznika, da je zavarovan v primeru bolezni, nezaposlenosti, starosti, poškodbe pri delu, invalidnosti, materinstva, preživljanja otrok ter dajatve družinskim članom po smrti osebe, ki preživlja družino. Država je dolžna urediti obvezno zdravstveno zavarovanje, prav tako pokojninsko in invalidsko zavarovanje, hkrati pa je dolžna varovati družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino. Sistem socialnega zavarovanja je financiran s prispevki, ki so obvezni in vezani večinoma na dohodek zavarovancev. Torej sta obe državi v tem primeru podobni kontinentalnemu socialnemu modelu. Za kontinentalni socialni model velja tudi, da je zaposlenost žensk nižja. Na Poljskem je zaposlenost žensk nižja kot v Sloveniji; zaposlenih je 14,6 % manj žensk kot moških, v Sloveniji pa 7,2 %. Torej je glede te značilnosti Poljska bolj podobna kontinentalnemu modelu kot Slovenija.

Poljska je kot ena izmed največjih bivših komunističnih držav v Evropski uniji postala ena izmed najuspešnejših razvojnih zgodb. Skozi zadnji dve desetletji je imela stabilno rast. Prav tako je v visoko rast všteto gospodarstvo: plače in delovna mesta so se okrepila, medtem ko se je revščina spustila. Država je razširila gospodarstvo na mednarodne trge, kar je pripomoglo podjetjem, da so postala bolj produktivna in konkurenčna. Poljska je ustvarila tudi tržno gospodarstvo, ki je ustvarilo več delovnih mest in višje plače. Vendar ob vsem tem še vedno obstajajo izzivi. Ljudje zahtevajo višje dohodkovne rasti in boljše vladne službe, kjer ni nobena skupina izključena. Starajoča populacija je glavni vir delovne sile in porablja delovno silo. Na Poljskem je potrebna nova, bolj kakovostna, inovacijska gospodarska strategija, ki bo pripeljala konkurenco, vendar ne bo ciljala na poceni delovno silo in bo bolje uravnovesila varno zaposlitev ter prožnost trga dela, in javni sektor, ki ponuja boljše storitve državljanom. Zagotavljanje politične podpore za pravilne reforme bo Poljski dopustilo, da ulovi ostale napredne države Evropske unije.

Slovenija po finančni krizi v zadnjih letih iz leta v leto napreduje. Posledice finančne krize so še vedno vidne, saj ima Slovenija nekatere stopnje v letu 2017 še vedno nižje, kot jih je imela pred krizo. Čeprav je dinamika Poljske dobra, pa dejansko stanje kaže drugače.

Socialni dejavniki kažejo, da je življenje v Sloveniji boljše, saj glede nanje odstopa v vseh pogledih. Tako ima na primer Slovenija boljše socialno varstvo in boljši življenjski standard, ki je ocenjen z oceno 7,0, medtem ko je poljski življenjski standard ocenjen z oceno pod evropskim povprečjem. Prav tako v Sloveniji živi manjši delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti kot na Poljskem. Največja razlika med življenjem v posamezni državi pa je predvsem v zdravstvu in onesnaženosti zraka, ki veliko pripomoreta h kvaliteti življenja v obeh državah. Slovenija ima tudi boljše ekonomske dejavnike. Stopnja zaposlenosti je v Sloveniji višja kot na Poljskem, prav tako je višja tudi rast BDP. Čeprav Poljska zelo hitro napreduje, menim, da je Slovenija še vedno v boljšem, tako ekonomskem kot socialnem položaju, in je v Sloveniji življenje za državljane bolj prijetno, tako s socialnega kot z ekonomskega vidika.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Bogdan, W., Boniecki, D., Labaye, E., Marciniak, T., Nowacki, M. (2015). Poland 2025: Europe's new growth engine. Pridobljeno s https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/economic%20studies%20temp/our%20insights/how%20poland%20can%20become%20a%20European%20growth%20engine/poland%202025_full_report.ashx
- Bubnov Škoberne, A., Strban, G. (2010). Pravo socialne varnosti. Ljubljana: GV Založba.
- Casalegno, L. (2006). On some aspects of the European social model(s). Pridobljeno s <http://www.federalist-debate.org/index.php/component/k2/item/385-on-some-aspects-of-the-european-social-models>
- Chytilova, J., Mejstrik, M. (2007). European social models and growth: Where are the Eastern European countries heading? Pridobljeno s <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.499.236&rep=rep1&type=pdf>
- Černoša, S. (2012). Razvoj sistema izobraževanja v Sloveniji v luči uresničevanja skupnih evropskih ciljev: 2000–2010: analiza uresničevanja ciljev izobraževanja in usposabljanja. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PGLDTNTA/6bcb68c1-46dd-4572-8bc8-27deb561326b/PDF>
- Čuk, J. (26. 5. 2017). Metodološko pojasnilo aktivno prebivalstvo. Pridobljeno s <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8138>
- Jepsen, M., Amparo Serrano, P. (2006). Unwrapping the European social model. Bristol: Policy press.
- Klun, M., Jovanović, T. (2016). Davčni sistem. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Kmet Zupančič, in drugi. (2017). Poročilo o razvoju 2017. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2017/PoR_2017_prava.pdf
- Koester, S., Barteczko, A. (22. 2. 2018). Eu's top court says Poland breached air pollution rules. Pridobljeno s: <https://www.reuters.com/article/us-eu-court-poland/eus-top-court-says-poland-breached-air-pollution-rules-idUSKCN1G617D>
- McWhinney, J. E. (2014). The Nordic Model: Pros and Cons. Pridobljeno s <https://www.investopedia.com/articles/investing/100714/nordic-model-pros-and-cons.asp>

- Mercina, J. (1. 1. 2017). Obdavčitev d. o. o. Pridobljeno s <https://mladipodjetnik.si/podjetniski-koticek/racunovodstvo/obdavcitev-d-o-o>
- Mercina, J. (17. 1. 2018). Obdavčitev s. p. Pridobljeno s <https://mladipodjetnik.si/podjetniski-koticek/racunovodstvo/obdavcitev-s-p>
- Palinkaš, I. (2016). Zdravstveni sistem in opis primera. Pridobljeno s <http://www.medicinec.si/wp-content/uploads/2012/08/POLJSKA-KRAKOV-%E2%80%93-zdravstveni-sistem-in-opis-primera-Ingrid-Palinkas.pdf>
- Popova, Y., Kozhevnikova, M. (2013). Interdependence of hdi and budget redistribution within the Scandinavian and continental social models. Pridobljeno s <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/viewFile/4220/3038>
- Sapir, A. (2005). Globalisation and the reform of European social models. Pridobljeno s http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pc_sept2005_socialmod.pdf
- Schulmeister, S. (2006). The principles of the European social model and the practice of Economic Policy in the EU. Pridobljeno s http://stephan.schulmeister.wifo.ac.at/fileadmin/homepage_schulmeister/files/Europe_in_globalized_eco.pdf
- Senica, S. (28. 1. 2018). Smrtonosni mikroskopski delci v zraku: zakaj so delci PM tako škodljivi? Pridobljeno s <https://www.24ur.com/cas-za-zemljo/slovenija-nima-najcistejsega-zraka-kako-delci-in-druga-onesnazevala-zraka-vplivajo-na-zdravje.html?q=pm10>
- Setnikar Cankar, S., Klun, M., Aristovnik, A., Pevcin, P., Andoljšek, Ž. (2009). Ekonomika javnega sektorja s proračunskim financiranjem. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Shotter, J., Huber, E. (22. 2. 2018). EU courts rules Poland breached air pollution standards. Pridobljeno s <https://www.ft.com/content/b1d8794a-17d8-11e8-9e9c-25c814761640>
- Socol, C., Marinas, M., Socol, A. G. (2010). Fiscal Sustainability and Social Cohesion. Common and Specific in EU Sub-models. Pridobljeno s <http://store.ectap.ro/articole/450.pdf>
- Štiglic, Ž. (31. 3. 2018). Socialna varnost in socialno varstvo. Pridobljeno s <http://www.vkljucen.si/o-mrezi/zagovornistvo/zakon-o-socialnem-varstvu/18-socialna-varnost-in-socialno-varstvo>
- Vaughan-Whitehead, D. (2015). The European social model in times of crisis: Is Europe losing its soul? Cheltenham, UK: ILO.

VIRI

Abstinent. (14. 11. 2018). Alkoholizem v Sloveniji. Pridobljeno s <https://abstinent.si/odrustvu/alkoholizem-v-sloveniji/>

Agencija Republike Slovenije za okolje. (28. 3. 2018). Napoved ravni onesnaženosti z delci PM10. Pridobljeno s http://www.arso.gov.si/zrak/kakovost%20zraka/podatki/PM10_napoved.html

Avalara VATlive. (9. 5. 2018). Polish VAT rates and VAT compliance. Pridobljeno s <https://www.vatlive.com/country-guides/europe/poland/polish-vat-rates/>

CEC Government relations. (19. 9. 2017). Poland: Wage growth and labour market. Pridobljeno s <http://cecgr.com/2017/09/19/poland-wage-growth-labour-market/>

Chido-fajny.com. (9. 2. 2015). Alcohol consumption in Poland. Pridobljeno s <https://www.chido-fajny.com/2015/02/alcohol-consumption-poland.html>

Državni izpitni center. (20. 3. 2018b). Poklicna matura. Pridobljeno s https://www.ric.si/poklicna_matura/splosne_informacije/

Državni izpitni center. (20. 3. 2018a). Splošna matura. Pridobljeno s https://www.ric.si/splosna_matura/splosne_informacije/

EASPD. (11. 4. 2018). Social welfare system across Europe. Pridobljeno s http://www.easpd.eu/sites/default/files/sites/default/files/SensAge/d4-social_welfare_systems_across_europe.pdf

Evropska komisija. (3. 3. 2010). Sporočilo komisije, Evropa 2020, strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf

Evropska komisija. (3. 4. 2018). Strategija Evropa 2020. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_sl

Evropska komisija. (2012). Vaše pravice iz socialne varnosti na Poljskem. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Poland_sl.pdf#PAGE=8

Evropska unija. (27. 3. 2018). Življenje v EU. Pridobljeno s https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_sl#kakovost_%C5%BEivljenje

EURES. (2017). Labour market information. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2789&countryId=PL&acro=Imi&lang=en®ionId=PL0&nuts2Code=%20&nuts3Code=®ionName=National%20Level>

- EURES. (2018). Življenjski pogoji, zdravstveni sistem. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=8782&acro=living&lang=sl&parentId=7828&countryId=SI&living=>
- Europe cities. (4. 4. 2018). Healthcare in Poland. Pridobljeno s <http://www.europe-cities.com/destinations/poland/health>
- European Commission. (23. 3. 2018b). Key features of the Education System. Pridobljeno s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/poland_en
- European Commission. (25. 3. 2018c). Poland – Family benefits. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPagId=4718>
- European Commission. (4. 2. 2018d). Poland – Parenthood. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPagId=4719>
- European Commission. (4. 2. 2018e). Poland – Retirement pensions. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPagId=4726>
- European Commission. (20. 3. 2018a). Višje šolstvo in visoko šolstvo. Pridobljeno s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-77_bs?2nd-language=sl
- European Environment Agency. (29. 3. 2018). Air quality statistics – expert viewer. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-quality-statistics-expert-viewer>
- Eurostat. (17. 7. 2018a). Employment rate by sex, age group 20–64. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_10&language=en
- Eurostat. (1. 5. 2018f). Europe 2020 strategy. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy>
- Eurostat. (30. 4. 2018g). Expenditure on social protection. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00098&plugin=1>
- Eurostat. (27. 3. 2018c). GDP per capita in PPS. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
- Eurostat. (14. 11. 2018i). Income and living conditions. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>
- Eurostat. (25. 4. 2018e). Monthly minimum wages. Pridobljeno s http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en

- Eurostat. (27. 3. 2018d). People at risk of poverty or social exclusion. Pridobljeno s http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en
- Eurostat. (14. 11. 2018h). Recorded offences by offence category – police data. Pridobljeno s <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Eurostat. (26. 4. 2018j). Tertiary educational attainment by sex, age group 30–34. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1
- Eurostat. (26. 3. 2018b). Total unemployment rate. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00203&plugin=1>
- Finančna uprava Republike Slovenije. (16. 7. 2018). Obvestilo o lestvici za odmero dohodnine in olajšave za leto 2018. Pridobljeno s http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Dohodnina/Letna_odmera_dohodnine/Opis/Lestvica_za_leto_2018.pdf
- Global Property Guide. (31. 8. 2018). Rising house prices in Poland. Pridobljeno s <https://www.globalpropertyguide.com/Europe/Poland/Price-History>
- Inštitut za študije stanovanj in prostora, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za politike prostora. (2018). Stanovanje – sanje? Stanovanjska problematika v Mestni občini Ljubljana. Pridobljeno s <https://danesjenovdan.si/stanovanja/raziskava.pdf>
- Izvozno okno. (2018). Dajatve na Poljskem. Pridobljeno s https://www.izvoznookno.si/podatki_o_drzavah/poljska/poslovanje/dajatve
- KPMG. (24. 4. 2018). Poland – Income taxes. Pridobljeno s <https://home.kpmg.com/xx/en/home/insights/2011/12/poland-income-tax.html>
- Ministerstwo Finansow. (2017). The tax system of Poland. Pridobljeno s <http://www.finanse.mf.gov.pl/it/abc-of-taxes/tax-system-of-poland>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2. 4. 2018c). Denarna socialna pomoč. Pridobljeno s http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2. 4. 2018d). Družinski prejemki. Pridobljeno s http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/druzinski_prejemki/

- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (26. 3. 2018a). Minimalna plača. Pridobljeno s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/delovna_razmerja_in_pravice_iz_dela/socialno_partnerstvo/minimalna_placa/
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2. 4. 2018b). Socialnovarstvene storitve. Pridobljeno s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/
- Ministrstvo za finance. (5. 4. 2018). Strategija Evropa 2020. Pridobljeno s http://www.mf.gov.si/delovna_podrocja/ekonomsko_upravljanje_in_nacrtovanje/evropski_semester/strategija_evropa_2020/
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (20. 3. 2018b). Osnovno šolstvo. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (20. 3. 2018a). Predšolska vzgoja. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/predsolska_vzgoja/#c17792
- Ministry of family, labour and social policy. (11. 4. 2018). System of social assistance in Poland. Pridobljeno s <https://www.mpips.gov.pl/en/social-assistance/>
- Norden. (2013). About the Nordic welfare model. Pridobljeno s <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/the-nordic-welfare-model/about-the-nordic-welfare-model>
- OECD. (2017). European Observatory on Health Systems and Policies (2017), Poland: Country Health Profile 2017, State of Health in the EU. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/poland-country-health-profile-2017_9789264283510-en
- OECD. (30. 3. 2018b). Poland. Pridobljeno s <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/poland/>
- OECD. (30. 3. 2018a). Slovenia. Pridobljeno s <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/slovenia/>
- OSAC. (28. 3. 2018). Poland 2018 Crime & Safety Report. Pridobljeno s <https://www.osac.gov/Pages/ContentReportDetails.aspx?cid=23769>

- Pod črto. (20. 12. 2016). Kje v Sloveniji je največ nasilnega kriminala in kako se država z njim (ne) spopada. Pridobljeno s <https://podcrto.si/zakaj-se-drzava-ne-trudi-zmanjsati-kriminalitete-v-najbolj-nasilnih-delih-slovenije/>
- Republika Slovenija, Ekonomsko-socialni svet. (18. 7. 2018). Ekonomsko-socialni svet. Pridobljeno s <http://www.ess.si/>
- Statistics Poland. (23. 3. 2017) Education in school year 2016/2017. Pridobljeno s <http://stat.gov.pl/en/topics/education/education/education-in-the-school-year-20162017,1,13.html>
- Statistični urad Republike Slovenije. (20. 3. 2018b). Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%) po: raven izobraževanja, leto. Pridobljeno s http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H092S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&lang=2
- Statistični urad Republike Slovenije. (20. 3. 2018a). Izobraževanje. Pridobljeno s <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/9>
- Statistični urad Republike Slovenije. (2017). Statopis. Statistični pregled Slovenije 2017. Pridobljeno s <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/9743>
- Statistični urad Republike Slovenije. (13. 6. 2017a). V 2016 v Sloveniji 26 nasilnih smrti. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6735>
- Trading economics. Poland – public spending on education, total (% of GDP). (21. 3. 2018). Pridobljeno s <https://tradingeconomics.com/poland/public-spending-on-education-total-percent-of-gdp-wb-data.html>
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2017). Poslovni načrt za leto 2017. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/9517/Poslovni_nacrt_ZRSZ_2017.pdf
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. (2. 4. 2018). Starostna pokojnina v letu 2018. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/?ids=content&inf=326>
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2. 4. 2018a). Kaj je zdravstveno zavarovanje? Pridobljeno s <http://www.zzvs.si/zzvs/internet/zzvs.nsf/o/32517E43F68275AAC1256D340029CAF8>
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2. 4. 2018b). Obvezno zdravstveno zavarovanje. Pridobljeno s <http://www.zzvs.si/zzvs/internet/zzvs.nsf/o/875E847A07B8589AC1256D34002A1360>
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2. 4. 2018c). Prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Pridobljeno s

<http://www.zzzs.si/zzzs/internet/zzzs.nsf/o/52D9D035D538D7A1C1256D34002A6FBD>

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (4. 4. 2018d). Splošne informacije o sistemu zdravstvenega varstva na Poljskem. Pridobljeno s https://zavarovanec.zzzs.si/wps/wcm/connect/c7448962-6dd3-438f-aed7-22b376b84286/INF_Poljska.pdf?MOD=AJPERES&ContentCache=NONE

World health organization. (11. 12. 2017). Current health expenditure (CHE) as percentage of gross domestic product (GDP) (%) Data by country. Pridobljeno s <http://apps.who.int/gho/data/node.main.GHEDCHEGDPSHA2011?lang=en>

Your Europe. (24. 4. 2018). Income taxes abroad – Poland. Pridobljeno s https://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/poland/index_en.htm

PRILOGE

PRILOGA 1: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v bdp (%) v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Raven izobraževanja – SKUPAJ	5,11	5,57	5,57	5,57	5,65	5,44	5,29	4,91	4,80
Predšolsko izobraževanje	0,48	0,55	0,57	0,63	0,98	0,96	0,99	0,85	0,81
Osnovnošolsko izobraževanje	2,31	2,44	2,44	2,40	2,41	2,33	2,29	2,14	2,12
Srednješolsko izobraževanje	1,13	1,23	1,22	1,19	1,05	1,03	0,96	0,95	0,92
Terciarno izobraževanje	1,19	1,35	1,34	1,35	1,20	1,12	1,05	0,98	0,95

Vir: SURS (2018b)

PRILOGA 2: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v bdp (%) na Poljskem

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Raven izobraževanja – SKUPAJ	5,0	5,0	5,1	4,8	4,8	4,9	4,9
Predšolsko izobraževanje	-	-	-	-	0,56	0,59	0,61
Osnovnošolsko izobraževanje + gimnazijum	-	-	-	-	2,20	2,29	2,30
Srednješolsko izobraževanje	-	-	-	-	0,90	0,86	0,82
Terciarno izobraževanje	-	-	-	-	1,15	1,21	1,18

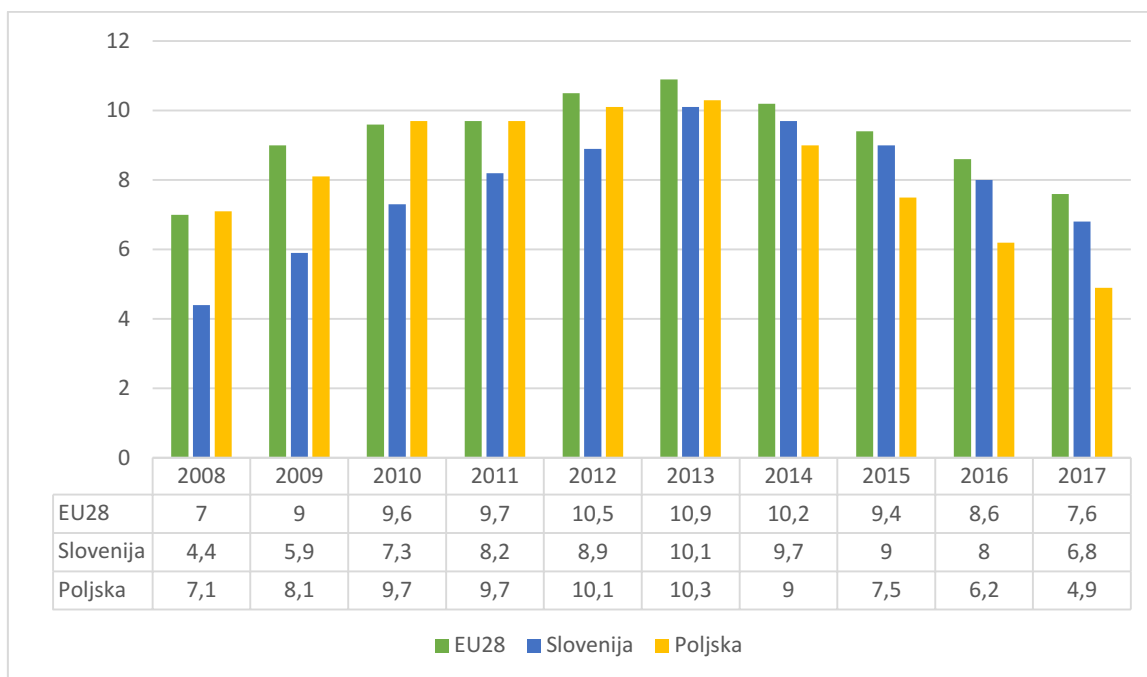
Vir: Trading economics (2018)

PRILOGA 3: Cilji strategije Evropa 2020

Cilj	Zastavljeni cilj do leta 2020	Slovenija v letu 2016	Poljska v letu 2016
Zaposlenost – 75-odstotna zaposlenost aktivnega prebivalstva v starosti od 20 do 64 let	Slovenija: 75 % Poljska: 71 %	70,1 %	69,3 %
Raziskovanje in razvoj – 3 % BDP Evropske unije za naložbe v raziskave in razvoj	Slovenija: 3 % Poljska: 1,7 %	2 %	0,97 %
Podnebne spremembe in energija – Emisije toplogrednih plinov za 20 % nižje od ravni leta 1990	Slovenija: 80 Poljska: 80 Indeks 1990 = 100	90,68 v letu 2015	82,76 v letu 2015
Izobraževanje – Najmanj 40 % oseb v starosti od 30 do 34 let z visokošolsko izobrazbo	Slovenija: 40 % Poljska: 45 %	44,2 %	44,6 %
Zgodnje opuščanje izobrazbe pod 10 %	Slovenija: 5 % Poljska: 4,5 %	4,9 %	5,2 %
Revščina in socialna izključenost	Slovenija: – 40.000 ljudi Poljska: – 1.500.00 ljudi	– 10.000	– 3.270.000

Vir: Eurostat (2018f)

PRILOGA 4: Stopnja brezposelnosti v % v Sloveniji in na Poljskem

Vir: Eurostat (2018b)

PRILOGA 5: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v bdp (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU-28	5,04	5,38	5,41	5,25	5,18	5,34	-	-	-
Slovenija	5,11	5,57	5,57	5,57	5,65	5,44	5,29	4,91	4,80
Poljska	5,0	5,0	5,1	4,8	4,8	4,9	4,9	-	-

Vir: Trading economics (2018) & SURS (2018b)

PRILOGA 6: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v % v Sloveniji in na Poljskem

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU-28	23,7	23,3	23,8	24,3	24,8	24,6	24,4	23,8	23,5
Slovenija	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4
Poljska	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9

Vir: Eurostat (2018d)

PRILOGA 7: Stopnja onesnaženosti zunanjega zraka glede na onesnaženost po delcih PM10

Stopnja onesnaženosti zunanjega zraka glede na onesnaženost z delci PM10	24-urna povprečna koncentracija ($\mu\text{m}/\text{m}^3$)
Nizka	0–40
Zmerna	41–75
Visoka	76–100
Zelo visoka	101 ali več

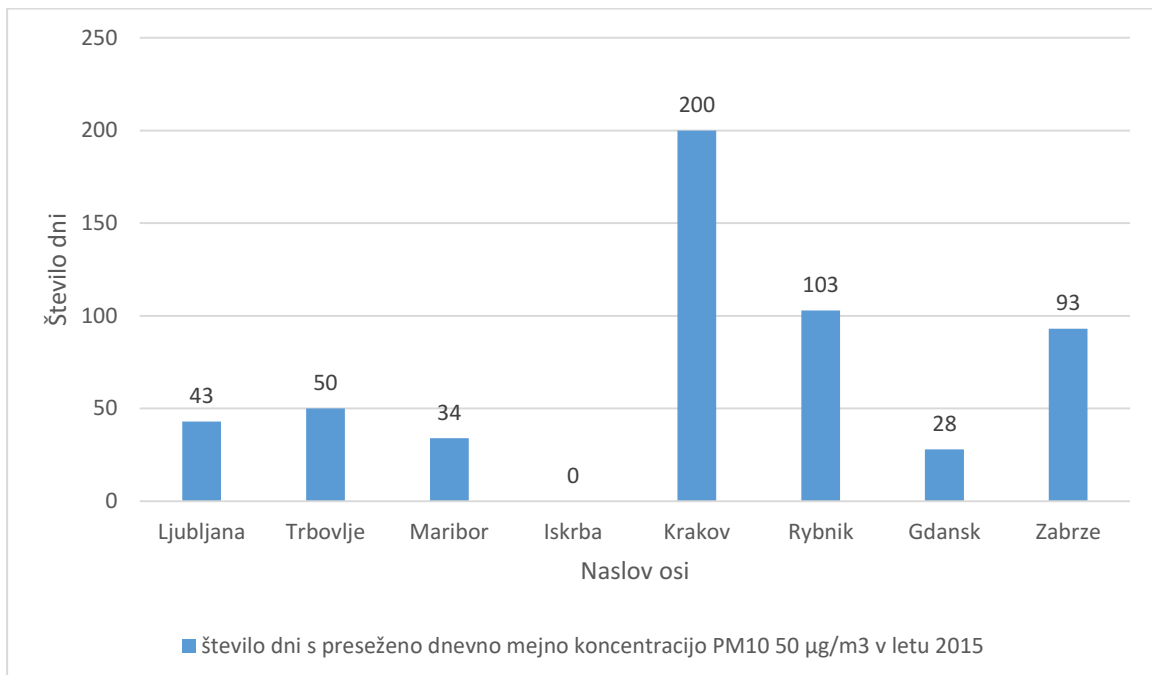
Vir: Agencija RS za okolje (2018)

PRILOGA 8: Gibanje povprečne letne koncentracije pm10 v Slovenskih in Poljskih mestih

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ljubljana	30	29	30	32	26	24	22	28
Trbovlje	38	33	34	35	32	30	26	29
Maribor	34	30	33	34	30	30	26	28
Iskrba	16	16	14	17	15	13	11	13
Krakov	95	104	103	121	110	94	96	90
Rybnik	106	114	150	142	132	111	112	97
Gdansk	-	54	58	53	52	43	53	46
Zabrze	87	104	116	115	113	90	102	90

Vir: Agencija RS za okolje (2018) & European Environment Agency (2018)

PRILOGA 9: Število dni s preseženo dnevno mejno koncentracijo PM10 50 $\mu\text{G}/\text{m}^3$ v letu 2015 v Slovenskih in Poljskih mestih

Vir: European Environment Agency (2018) & Agencija RS za okolje (2018)